

KALANGYA

A DÉLVIDÉKI MAGYAR KÖZMŰVELŐDÉSI SZÖVETSÉG
IRODALMI ÉS KULTURÁLIS SZEMLÉJE

SZERKESZTI: **HERCZEG JÁNOS**

Szenteleky Kornél és Csuka Zoltán alapítása

1941. december

X. évf. 4. szám

HERCEG JÁNOS: Mult és jövő	205
TÖRÖK LÁSZLÓ: A magyarság szociális helyzete Bácskában	209
FEKETE LAJOS: Féfi-hűség, Falvak, határok (versek) . . .	215
MAJTÉNYI MIHÁLY: Bosszú	217
BENCZ BOLDIZSÁR: Bácska, Falunkban (versek)	222
DR. KISS LAJOS: Délvidéki gyermekjáték dalainkról	227
HÓDSÁGHY BÉLA: Október, Így mennek, mennek... (versek)	241
BERÉNYI JÁNOS: Megbékülés, Hegytetőn, Közös sorsvallató (versek)	243
HUSZÁR SÁNDOR: Ének a csalitból (vers)	245

IRODALMI SZEMLE:

CSUKA ZOLTÁN: A kisebbségi sors Reményik Sándor költészetében. — DUDÁS KÁLMÁN: Águthy Erzsébet: Ne kérdezd...; Pozsonyi Anna: Utközben. — TIMÁR FERENC: Bácskai posta. — CS. SZABÓ LÁSZLÓ: A kígyó — KISBÉRY JÁNOS: Dr. Fall Endre: Jugoszlávia összeomlása. (A Délvidék visszatérése). — HONT FERENC: Az eltűnt magyar színjáték. — KOSZTOLÁNYI DEZSŐ: Lángelmék.

FOLYÓIRAT-SZEMLE:

Kisbéry János folyóirat szemléje	264
A KALANGYA HÍREI	267

Megjelenik havonta

Egyes szám ára . . . . . 2.— P.

Előfizetés egész évre 24.— P.

félévre 12.— P.

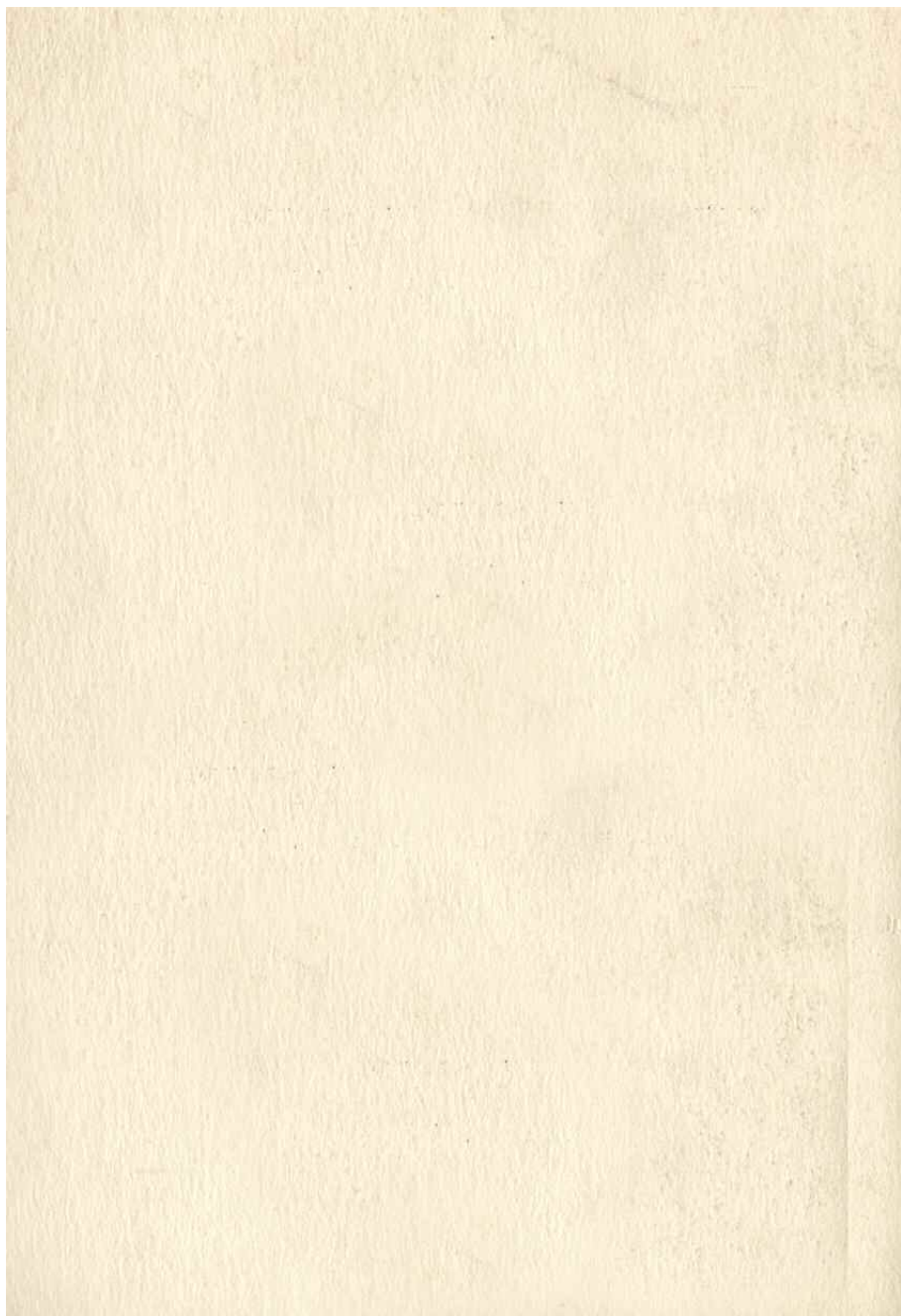

Szerkesztőség: ZOMBOR

Budapesti szerkesztőség:

Csuka Zoltán,

Budapest, VII. Baross-tér 15

Mult és jövő

Egy csokor virág. — Köszöntjük az olvasót, hátaltelt szívvel és csendes örömmel: magyar földön, magyar Bácskában. Örömünk közös, mint ahogyan közös volt szenvedésünk is a kisebbségi sors fekete éveiben, amikor az elnyomás elsősorban nemzeti és szellemi igényeinket érte. Pallérozott nyelvünk, ezeréves kulturánk fájt legjobban az idegen hatalomnak, mert tudta, hogy műveltségünk az, ami századokkal vitt előbbre a balkáni népeknél.

A magyar iskola, a magyar szó ellen folyt a hajsza huszonhárom éven át s a délvidéki magyar író nem lehetett csupán elvonatkoztatott gondolatok fejtegetője, szép szavak varázslója; az írónak itt gyakran kellett helyettesíteni a politikust éppúgy, mint a tanítót. Hogy irodalmunk nem tud felmutatni olyan kialakult tehetségeket, mint Erdély irodalma, annak oka nemcsak abban rejlik, hogy ennek a területnek nem voltak szellemi hagyományai. Az író itt a magyarságnak mindenese volt. Irodalom, politika, közgazdaság, népegészség, földreform, nemzetiségi elnyomatás — tollunkkal mindenütt mindenért küzdenünk kellett. Az erők így természetesen szétforgácsolódtak, az alkotó láz csökkent s a legszebb írói szándék sem tudott megvalósulni. De politikusoknak és tanítóknak is gyöngék voltunk; mint felemás emberek csak magyarságunkért vállaltuk a számunkra egyébként idegen szerepet. Szellemi, politikai és irodalmi eredményeink azonban így is fényesen bizonyítják, hogy az elmúlt huszonhárom év alatt sokat végeztünk. A Délvidék, Bácska nem az, ami a világháború előtt volt. Óvakodom a közhelyektől, de nyugodtan írom le a mondatot: ennek a vidéknek magyarsága öntudatban, nemzeti érzésben, szociális gondolkodásban, összetartás tekintetében nem hasonlítható a békebeli Bácska magyarságához. Az osztályellentéteket lényegesen csökkentette a végrehajtott agrárreform, az összefogást pedig a közös sors teremtette meg. Senki se lepődjék meg tehát, ha a délvidéki magyar büszkén hivatkozik az elmúlt időkben tanusított nemzeti magatartására és arra nézve a jövőben sem akar elfogadni kioktatást. Aki itt megtartotta magyarságát s hú maradt a nemzeti eszményekhez, az megérdemli a megbecsülést.

A fejtett magyar irodalmi életben talán valahol az utolsó sorokban kapunk helyet, de nem szégyenkezünk. A jövőért dolgoztunk! Huszonhárom év a történelem óráján csak egy pillanat, de számunkra ez a pillanat sorsdöntő volt és teljes mértékben kihasználtuk. Az utánunk jövő nemzedékek már nem találnak itt parlagot. Irodalmunk tüze nem csapott fel magas lángokban, de becsülettel ébren tartottuk. Nem fanfárok harsogtak, csak szelíd furulya szólt, de kiérzett belőle mindig a bánat és a vágy egy igazabb élet után.

A felszabadulás majd lehetővé teszi a délvidéki írónak, hogy művészi mondanivalóit kibontsa és ezért is hálásan: gondolatban dobjuk oda a magyar katona frissen és biztosan menetelő lábai elé szerény virágcsokrunkat.

Szenteleky. — Már legendák fonják körül emlékét és frázisokkal magasztalják az ünnepi szónokok, mint a halhatatlanokat szokás. Mivel érdemelte ki, hogy neve ma szebben cseng, mint amikor élt és közéletünk szabadfarkasai ellen harcolt? — Sötét útesztők fáklyája volt! — dörgi a szónok, s mi fáradtan emlékezünk vissza egy félholt emberre, aki az elmulás útján ismerte fel a valósághoz való ragaszkodás szükségét.

Mennyi hősiesség volt benne és mennyi önfeláldozás! Tudta, hogy csak kevesen értik meg, hogy munkássága mindenütt ellenszegülésre talál. Hiszen ő nem hirdetett kevesebbet, mint Reményik Sándor Erdélyben, hogy foggal és tiz körömmel itt kell megkapaszkodni, itt kell élni, ahogy lehet... Ő ismerte fel e táj sajátosságait, ő akarta megszerettetni társaival ezt a vidéket, ahonnan pedig ifjú korában mindig elvág্যakozott. S csak ma látjuk, hogy kívánsága a couleur locale kifejezésére határozott program volt lelki és táji különállásunk bizonyítására.

A Délvidéknek nem voltak szellemi hagyományai, Budapest függvénye volt s hogy a trianoni határok elválták az anyaországtól, szinte teljesen készületlenül állt az idegen törekvésekkel szemben. Irodalmat nyújtani, pótolni a szellemi életet, s abban adni lopva, titokban mindazt, ami oly nehezen jutott hozzánk az anyaországból. De Szenteleky Kornél igényesebb volt; tudta — már amikor a Kalangya első számát útjára bocsájtotta — hogy folyóiratában nemcsak versnek és prózának adhat találkahelyet. Népünk minden kérdését akarta megtárgyalni benne. Megható visszaemlékezni, mennyi szívósággal nevelte fiatal társait. A

példát sokféle szerepre ő adta az íróknak, mert tudta, hogy egyedül a szellem munkásai hivatottak előkészíteni és képviselni egy zárt nemzeti közösséget. Az ő szellemi hagyatékának vagyunk őrizői és, ha megkérdeznék ki volt ő, meggyőződéssel mondjuk mi is: — Világító fáklya a sötétben.

Szellemünk és népiségünk. — Szellemi különállásunk hangoztatása a megszállás éve alatt természetes volt. Hiszen Magyarországhoz nem tartoztunk, Szerbiához tartozni pedig nem akartunk. Sajátos lelkiség és jellegzetes kisebbségi szellem alakult ki bennünk. Nemcsak a Délvidéket ajándékozta meg a történelem ezzel a Janus-arccal, hanem Erdélyt és a Felvidéket is.

A huszonhárom év hatásait letagadni, vagy máról-holnapra levetni, lehetetlenség. De erre nincs is szükség. Magyarország csak egy van és ehhez a magyarsághoz mi mindig ragaszkodtunk, s hogy e magyarság egységébe Erdély, Felvidék és Délvidék a maga külön színeivel is beletartozik, természetes. Mig azonban az idegen uralom alatt ez a délvidéki szellem hasadást jelentett, addig a jövőben éppen fordítva; nemzetségeink lelki és szellemi különállását akarja áthidalni. A velünk együtt élő népeket jobban ismerjük, mint az anyaországi magyar. Több közösséget is érzünk vele. Ezt a felszabadulás óta számtalanszor tapasztaltuk. Ennek a területnek egységét biztosítani a mi feladatunk és Magyarországnak arra a gyökerére, amely Délvidék földjébe kapaszkodik, a mi kötelességünk öröködni. Jön még talán olyan idő, amikor erre a szerepre nem lesz szükség, de addigra biztosan elmosódnak azok az eredmények is, amelyeket most éppen nemzeti érdekből féltve őrzünk. A decentralizáció soha nem volt olyan fontos, mint ma. Külön góccokat kell kiépíteni, amelyek útjai a végeredményben mégis egy pontban találkoznak. S hogy ez mennyire szükséges, bizonyítja kormányunk politikája és bizonyítják azok a szellemi mozgalmak is, amelyek Magyarország különböző pontjain a földrajzi adottság és a népi jelleg alapján alakultak.

Népiségünk nem eredeti és nem egységes. Telepes-közsegeink vannak, amelyek lassan elvesztik hagyományaikat és elhagyják szokásaikat. Parasztságunk a polgárisodás útjára lépett, visszatartani és régi életkeretei közé szorítani ellenkeznek a fejlődés törvényeivel. Egyet tehetünk: hű krónika-saiként feljegyezzük életének megnyilatkozásait és átadjuk a jövőnek.

Őrzők a sztrázsán. — A Kalangya hőskora elmúlt. A sors akarta talán, hogy éppen akkor kelljen átvennem kormánya rúdját, amikor elődeim is végre megérdemelten szabadon és magyarságuk boldog, nyílt megvallásával vezethették volna. Lehet, hogy érdemtelenül kerültem a helyükbe, mert arra a hősiességre, amelyet ők tanusítottak a legnehezebb időkben, ma már nincsen szükség. Szirmai Károly és Draskóczy Ede szerkesztésében a Kalangya sokkal több volt, mint irodalmi folyóirat, ők már egészen közel jutottak a Szenteleky által megjelölt célhoz: kisebbségi lapot szerkesztettek, amelyben állandóan felszínen tartották a magyar sorskérdéseket. Az anyaországban évek óta a Kalangyát tekintették az egyetlen megbízható forrásnak, ha statisztikai, vagy helyzetképet kellett kapni a Délvidékről. Gyakran tették kockára szabadságukat: önzetlenül és bátran szolgálták népük és nemzetük ügyét. Irodalmi szempontból a Kalangya a legmagasabb mértéknek igyekezett megfelelni.

Őrzők voltak a strázsán és én szeretnék méltó lenni hozzájuk.

Cél és vallomás. — Az ember egyszer eljut egy fordulóhoz, amikor rádöbben, hogy nem önmagáé többé; a felelőtlenség érzete elmúlt és helyébe lépett a kötelesség. Harminchárom éves vagyok, erőmet lassan elszívja a család és a munka. Író vagyok és sokat gondolok arra, hogy mi nagyobb bennem: a vágy önálló alkotásra, vagy a hajlam egy közösségben való feloldódásra? Már nincs értelme töprengeni rajta; az utóbbival a sors felel a kérdésre. S én csendesen, de szilárd öntudattal vállalom sorsomat.

Szívemhez nőtt a Délvidék, a világ semilyen részén nem érzem otthon magam, csak itt... Bácska... — suttogtam magam elé fővárosi kőrengetegben, s mint egy erős szőke-hajú leány, előttem feküdt szép hazám legszebb része: szülőföldem. Van-e olyan ügy, amit nem vállalnék érte? Mindent, mindenkor...

Társaim a délvidéki írók állítottak erre a helyre s ha valamit kívánhatok tőlük azon kívül, hogy legjobb hangukkal simuljanak az együtteshez, csak e táj szeretetét kívánom, ez a szeretet nyilvánuljon meg minden irodalmi alkotásban, ami itt született a Délvidéken. Szeressük azt, ami a miénk — mondta Szenteleky Kornél. — S ez most kétszeres kötelességünk a haza és népünk iránt.

Herceg János

A magyarság szociális helyzete Bácskában

A több mint két évtizeden át tartó idegen megszállás alól felszabadított Délvidék valamikor leggazdagabb területe volt az országnak. Gazdának, vagy béresnek, szellemi vagy fizikai munkából élőknek egyaránt, nemcsak a mindennapi betevő falat, de annak lehetősége is biztosítva volt, hogy szorgalommal és igyekezettel tőkét gyűjtsenek maguknak. Az áldott bácskai föld ontotta a termést, az életet és éppen ezért Bácska és a bőség, országszerte — némi tulzással — azonos fogalmakká váltak.

Ez az azonosítás annyira átment a köztudatba, hogy most, amikor csapataink s azok nyomán a magyar élet újra bevonult a Délvidékre, nagyon sokan tették magukévá azt az eléggé el nem ítéltető téves felfogást, hogy a gazdag Bácskában szociális problémák nincsenek. Pedig aki nyitott szemmel mozog itt a visszacsatolt területen, az ennek éppen az ellenkezőjéről győződhetik meg.

Az általános jómód mellett, sőt bizonyára éppen azért, az országnak ezen a részén található a legkirívóbb társadalmi ellentétek. S a társadalom elesettjeinek tulnyomó többsége az őslakos magyarság soraiból kerül ki.

Két fontos tapasztalatot szerezhetett ebből a szempontból az anyaországból ideérkező magyar, mindjárt az első időben. Lépten-nyomon tapasztaltuk, hogy a mindenkori jugoszláv kormányok által gyakorolt szociálpolitika és — az agrárnépeség szempontjából mindenütt elsőrendűen szociális vonatkozású — földbirtokpolitika csak a szláv elemeket igyekezett erősíteni.

Ismeretes, hogy a jugoszlávok szláv eldorádót akartak kialakítani a Bácskában, s törekvéseik odairányultak, hogy még 300.000 szlávot telepítsenek erre a területre. Ettől ugyan egyenlőre visszatartotta őket a már lebonyolított agrárreform sikertelensége, hiszen földbirtokpolitikusaik is kénytelenek voltak elismerni¹⁾, hogy az agrárreform nem úgy sikerült, ahogy tervezték. Az új gazdaságok termelése visszaesett, a földreform várt hatása jórészt elmaradt, pedig a reform aránylag kevés földnélkülün segített. Anyagiak hiányában az új földtulajdonosoknak nehéz harcot kellett vívniük. A sok nehézség és a gazdasági szaktudás hiánya tömegesen készítette a telepéseket arra, hogy ajándékföldjeiket — mihelyt annak tényleges tulajdonosaivá váltak — tovább adják. A kiosztott föld kereskedelem tárgya lett, amit 1938. év elején ingatlanforgalomkorlátozási rendelettel igyekeztek megszüntetni. A földhözjuttatottak közül is sokan estek tehát vissza a nincstelenség állapotába.

Miután a jugoszláv agrárreform földet csak szlávoknak juttatott, a visszacsatolt országrész magyar lakossága a földreformba bevont összesen 192.000 kat. hold területből nemcsak, hogy szán-

¹⁾ Lásd Dr. Mirkovics Mijó: *Agrarna politika* és Dr. Risztics Teo: *fan Borba za zemlju c. könyveit.*

tőföldhöz nem jutott, de eltekintve egyes kivételes esetektől, még házhely céljára sem kapott telket.

Mi lett ennek a politikának az eredménye a magyar tömegek szempontjából? A magyarság teljes anyagi leromlása, elproletárosodása. Topolya község lakosságának helyzete igazolja talán legjobban ezt az állítást. A jugoszláv agrárreform igénybe vette és megszüntette a község határában fekvő nagybirtokokat, de az addig a nagybirtokon, illetve a nagybirtokból élő magyar gazdasági cseléd és mezőgazdasági munkás tömegeket a felszámolt nagybirtokokból földhöz nem juttatta. Ezeknek sorsa tehát a teljes elszegényedés, anyagi, majd később erkölcsi leromlás lett. A magyar mezőgazdasági munkásságot az új birtokosok nem foglalkoztatták, hiszen a telepesek nem kaptak akkora földterületet, hogy bérmunkásokra lettek volna utalva, de a kereset nélkül maradt munkásságot nem volt képes felvenni a gyáripar sem, amely ezen a területen szintén sorvadásra volt ítélve.

Mérhetetlen károkat okozott ezekkel az intézkedésekkel a magyar nemzettestnek az elmúlt 23 év alatt a sovíniszta délszláv politika! Korábbi életszintjének feladására, sőt a létminimum alá süllyesztésére, kivándorlásra, egykézésre kényszerítette a széles magyar néprétegeket.

A tervszerűen folytatott elnyomásnak a legtöbb községben és városban az lett az eredménye, hogy pl. a saját lakóházzal sem rendelkező mezőgazdasági foglalkozású családok arányszáma elképzelhetetlenül magasra emelkedett. A most folyamatban levő hivatalos adatfelvételezés tanúsága szerint a visszacsatolt terület ebből a szempontból külön hatalmas problémát jelent. Azok a „háztulajdonosok“, akik a jugoszláv hatóságok által is engedélyezett, illetve eltűrt, rendszerint egészségtelen, mélyfekvésű területekre építettek ugyan lakóházakat maguknak, azonban házaik jelenleg a talajvíz okozta rongálások miatt szászámra állnak lakhatatlanul, vagy összedőlve (főleg Bácsföldvár, Óbecse, Péterréve, Mohol, Ada, Zenta, Magyarakanizsa községekben és városokban), a magyar hatóságok intézkedéseitől és támogatásától remélik lakásproblémáik megoldását.

Alig néhány magyar község akad mindössze Bácskában, amelyeknek helyzete, sajátos adottságaik következtében, a megszállás éveitől is elviselhető volt (Bácskertes, Doroszló).

Másik tapasztalatunk, hogy a jugoszláv munkásvédelmi és munkabérrendeletek végrehajtása a gyakorlatban egyáltalán nem történt meg, amiből természetesen a legnagyobbrészt munkássorban élő magyarságnak származott legtöbb kára.

A munkásvédelmi és munkabérekérdés dzsungeljében már a katonai közigazgatás a legelső időben rendet teremtett, mert az itt talált helyzet anyaországi viszonylatban tarthatatlan volt. Szabályozta a mezőgazdasági és ipari munka területén egyaránt a munkaidőt és a munkabért, az üzemeket és gyárakat munkásvédelmi intézkedések foganatosítására szorította, intézkedett az ipari

munkásokra vonatkozóan a gyermeknevelési pótlék bevezetéséről, stb. stb.

Különösen erős kézzel kellett belenyúlni a mezőgazdasági munkabérek kérdésébe, mert a tapasztalatok azt mutatták, hogy e téren a jugoszláv idők alatt a munkaadók részéről a munkásság kárára a legnagyobbfokú önkényesség uralkodott. Birtokban vannak olyan munkaszerződések, melyeknek feltételei a jobbagyság korára emlékeztetnek. Nemcsak a mezőgazdasági napszámabérek, de az aratási és cséplési munkálatok, valamint a részes és szakmánymunkák végzéséért fizetendő bérek is rendeleti úton nyertek részletes szabályozást, biztosítva a munkásság emberi megélhetését.

A megszállás éveitől sok ezer magyar mezőgazdasági munkás állott aratáskor is foglalkoztatás nélkül, pedig a mezőgazdasági munkásság egész évi megélhetése az aratási keresményre van beállítva. A katonai közigazgatás az aratógépek használatának betiltásával aratási munkához juttatta a terület mezőgazdasági munkásságát.

A csonkaországi gyakorlathoz híven, közmunkák beindítása útján már a tavaszi hónapokban gondoskodott a katonai közigazgatás a munkanélküli tömegek foglalkoztatásáról és lehetővé tette, hogy saját munkájával mindenki megkeresse kenyerét. Ellenszolgáltatás, munka teljesítése nélkül azonban senkinek sem nyújtott keresetet.

A magyar szociálpolitika további lépéseként kell megemlítenem a karitatív téren életbe léptetett intézkedéseket, melyek közül a napközi otthonok felállítása, a zöldkeresztes tejakció, a gyermekétkeztetés és a gyermeknyaraltatás azonnali beindítása voltak a legfontosabbak.

Elszomorító a délvidéki terület magyar kisiparos és kiskereskedő társadalmának helyzete. Ezt az értékes réteget egészen különlegesen alkalmazott adópolitikával nemcsak teljesen leszegényítette, de jórészt ki is pusztította a megszálló hatalom. Az értékesebb, életrevalóbb kisiparosok és szakmunkások az iparilag hanyatló területről Jugoszlávia más országrészeiben kényszerültek megélhetést keresni. Bácskában e tekintetben egyedül Újvidék hatalmasra fejlődött ipara és kereskedelme jött számításba. Az erőtlén kisiparosok és kiskereskedők talpraállítására, de általában az ipar és a kereskedelem magyarabbá tétele, a magyar kisiparosok és kiskereskedők számának szaporítása körül a Nemzeti Önállósítási Alapra nagy feladat hárul, melyet, Erdélyhez hasonlóan, bizonyára eredményesen fog betölteni.

A visszacsatolt délvidéki terület népe, a magyarok és a nemzetű idegenajku lakosság egvaránt, már több mint félv év óta tapasztalja a magyar államhatalom gondoskodásának jótékony eredményeit. A magyar hatóságok intézkedéseinek eredménye az élet egyes területein máris érezhető, bár kétségtelen, hogy a romok eltakarítása, a terület teljes megtisztítása még hosszú időt igényel.

A továbbiak során azt szeretném röviden ismertetni, hogy milyen eszközök állnak a magyar hatóságok rendelkezésére abból a célból, hogy megerősítsék és minél jobban hozzákössék, odaláncolják a magyar földhöz a bácskai magyarságot, ahhoz a röghöz, amelyen eddig földönfutó volt saját hazájában.

Hatásában és eredményeiben legjelentősebb ezek közül a kormányának az intézkedése, amely a jugoszláv agrárreform felszámolásával kapcsolatban magyar és nemzethű kezekbe juttatja a bácskai földet.

A jugoszláv agrárreformba bevont 192.000 kat. hold terület jelenleg a magyar kincstár tulajdonát képezi, amely azt a kisajátítást szenvedettek kártalanítása mellett földbirtokpolitikai céljainak szolgálatába állítja. Ugyancsak erre a célra áll rendelkezésre a jugoszláv agrárreform által szupermaximum címen nagybirtokosoknak meghagyott, továbbá a jelenleg még zsidók tulajdonában levő jelentékeny terület is, úgyhogy a kormányzat mintegy 250.000 kat. holdon valósíthatja meg földbirtokpolitikai célkitűzéseit.

Az idegenből hazatelepített 13.000 főnyi bukovinai székelység számára 53.000 kat. holdat hasítottak ki, a megmaradó terület azonban még mindig bőven elég nemcsak arra, hogy az őslakosság minden jogos és méltányos földigénylése kielégíttessék, de módot nyújt magyarányu telepítés lebonyolítására is, amire minden kétséget kizáróan nagy szükség van.

A már lefolytatott délvidéki népszámlálás feldolgozás alatt álló eredményei fogják megmutatni, hogy a tervszerű elnyomás következtében a magyarság lélekszáma mennyire fogyott meg. Bárholgyan álljon is a helyzet, bizonyos, hogy ezeréves multunk kötelezően előírja, hogy a magyarság megritkult sorait ezen a területen erősítsük. Ez az erősítés pedig csak telepítés útján vihető végbe, mert arra nem várhatunk, hogy a kívánatos nemzetiségi arányszám a magyarság természetes szaporodása következtében álljon elő.

A telepítésnek két módja van. A rendelkezésre álló területre a visszacsatolt Délvidék egyes városainak és községeinek népfellege viendő át elsősorban, de feltétlenül szükséges anyaországi magyarok áttelepítése is.

Zombor városában pl. a jugoszláv agrárreform 2.321 kat. hold területet vett igénybe, amit 169 dobrovolyác és 497 más agrárérdekelt között osztottak fel. Miután a zombori magyarság földigénye mintegy 1.000—1.200 kat. holddal kielégíthető (jelenleg ugyanis a zombori határban fekvő agrárföldekből 49 dorozslói család 431, továbbá 147 bácskerteszi család 871 kat. holdat bérel), telepítési célokra pl. Zombor város területén mintegy 1.000 kat. hold agrárföld és kb. 900 kat. hold zsidóbirtok, kereken tehát 2.000 hold áll rendelkezésre.

A földbirtokpolitikai rendeletek végrehajtását a Délvidéken a m. kir. földművelésügyi minisztérium külön birtokpolitikai kirendeltsége eszközli, Ujvidék székhellyel. A magyarság népi erejének

megerősítése és egy új magyar jövő kialakítása szempontjából a földbirtokpolitikai tevékenység a legkiemelkedőbb jelentőségű.

Ugyancsak folyamatban van már a visszacsatolt területreszen a házhelyigénylések kielégítése céljából foganatosított összeírás, mert házhelyhez Magyarországon minden azzal nem rendelkező családnak joga van. A községi előjárások, nemzetiségi különbség nélkül, minden házhelyigénylőt kötelesek előjegyezni, akik számára mindenütt a község belterületén, vagy ahhoz csatlakozóan fog építkezésre alkalmas, egészséges fekvésű, árviztól vagy belvítől nem veszélyeztetett házhelyeket biztosítani a hatóság. Az építkezések lebonyolítása azonban, — melyhez pedig építőanyag beszerzésre hosszúlejárata FAKSZ kölcsön is igényelhető — sajnos, a közismert nyersanyagbeszerzési nehézségek következtében csak vontatottan történhetik.

A sokgyermekes családok — amelyekhez legalább 4 ellátatlan gyermek tartozik — mindezekeken felül különös gondoskodást élveznek a magyar szociálpolitika rendszerében, amiről kissé részletesebb tájékoztatást szeretnék nyújtani.

Az elmúlt évben alkotta meg a magyar törvényhozás az Országos Nép- és Családvédelmi Alapról szóló törvényt, mely alapnak kifejezetten a mezőgazdasági foglalkozású sokgyermekes családok intézményes támogatása a célja és erre évi 80 millió pengő fedezettel rendelkezik.

Ennek az igen tekintélyes összegnek felhasználására azonban nem segélyek osztogatása útján kerül sor, hanem az alap keretében működő különleges szervezetek: a vármegyei közjóléti szövetkezeteken keresztül úgy történik a megsegítésre szoruló és arra érdemes sokgyermekes családok támogatása, hogy családönként nagyobb összegű kölcsönök folyósításával kinek-kinek egyéni helyzete és adottságai szerint nyújt az alap lehetőséget arra, hogy egzisztenciáját biztosabb alapokra helyezhesse, családjának megélhetését jobbá és könnyebbé tehesse.

A közjóléti szövetkezet kölcsönéhez nem bankszerű fedezet, hanem sok gyermek, becsület, tisztesség és szorgalom kell, ahhoz tehát bárki hozzájuthat. Olyan családok, amelyek eddig a tökehiány miatt nyomasztó helyzetben tengődtek, s reményük sem volt, hogy abból valaha kikerüljenek, a közjóléti szövetkezet kölcsönével most lakóházhoz, földhöz, földbérlethez, gazdasági felszereléshez, haszonállatokhoz, ipari szerszámokhoz és nyersanyaghoz, kiskereskedői forgótőkéhez s általában mindahhoz hozzájuthatnak, ami alkalmas arra, hogy elesettségükből őket kiemelje, a társadalom egyenrangú tagjaivá és a magyar gazdasági élet izmos tényezőivé erősítse. Ugyancsak a közjóléti szövetkezet látja el a mezőgazdasági foglalkozású népesség téli foglalkoztatásának feladatát is. Az agrárnépesség munkaereje a téli hónapokban csaknem teljesen kihasználatlanul áll, pedig egy kis szervezéssel és némi forgótőkével a háziipari munkákból nemcsak saját szükségleteit fedezheti bizonyos cikkekből a család, de piacra vihető árut is állíthat elő,

amiből — tekintve, hogy a háziipari cikkek értékesítését is a szövetkezet végzi — komoly bevételre tehet szert.

A szövetkezet kölcsönei kamatmentesek, a visszafizetési részletek a család teljesítőképességének messzemenő figyelembevételével nyerne megállapítást. A szövetkezet különben a maga részéről különböző juttatások egymásba kapcsolásával, továbbá a juttatások hozamának, a termények és termékek értékesítésének megszervezésével és kézben tartásával a törlesztési feltételek teljesítését messzemenően megkönnyíteni igyekszik. E vonatkozásban szerzett eddigi tapasztalataink a legnagyobb reményekre jogosítanak fel bennünket abban a tekintetben, hogy a most ismertetett szociális támogatási eljárás alkalmas az eddig nincstelen sokgyermekes családok társadalmát, rövid pár esztendő leforgása alatt, gyökeresen átalakítani. Minden visszafizetett pengő újabb családokhoz kerül kihelezésre. A szövetkezet tevékenysége így állandóan bővül, a támogatást élvezők tábora pedig folyton növekszik.

Az eddig kifejlődni, kibontakozni képtelen népi erők felszínre hozása szempontjából a közjóléti szövetkezetek működésének jelentősége beláthatatlan. A magyar szociálpolitikai rendszer meg akarja szüntetni a társadalmi igazságtalanságokat s ehhez a nemes szándéku törekvéséhez komoly anyagi erőforrásokkal rendelkezik. Szociális bajok, társadalmi igazságtalanságok, szegény emberek mindig voltak a világon és mindig lesznek is. Azok számára azonban, akik egy magasabb társadalmi rétegbe kívánnak emelkedni s akik ezért dolgozni, küzdeni is hajlandók, megadja, sőt megkeresi ennek az annyira kívánatos társadalmi kiegyenlítődségnek a lehetőségeit a magyar szociálpolitikának a való élethez simuló, az élő élet lehetőségeit és kívánalmait szem előtt tartó új iránya.

A magyarság a megszállás hosszú évei alatt is bizonyosságot tett életrelvalóságáról, élni akarásáról. Sok államsegélyből felépített dobroyolyác lakóház került már az idegen uralom alatt a szorgalmas magyar parasztság kezébe. Máshol a kiosztott agrárföld-parcellákat vásárolták össze a napszámos magyar kisemberek azoktól a szláv tulajdonosoktól, akik — miután társadalmi felemelkedésük nem fokozatosan, hanem hirtelen, ugrásszerűen történt — nem voltak képesek új helyzetükbe beilleszkedni. A helyzet tehát nem reménytelen, különösen ha figyelembe vesszük, hogy a Nép- és Családvédelmi Alap pár éven belül igen jelentős összegekkel segíti hozzá a támogatásra leginkább rászoruló családok ezreit jobb anyagi létük megalapozásához.

A sok megpróbáltatásban megedződött, acélosra kovácsolódott délvidéki magyarság megerősítésének hatalmas munkája már folyamatban van, ehhez a nemzetet erősítő tevékenységhez segédkezet nyujtanunk szent kötelességünk.

Tűrök László

Férji-hűség

*Ha most meghalnék, úgy mennék el innen,
mint aki előtt nem maradt titok,
még annyi sem, mellyel a másvilágon
angyalok előtt takarózni fog.*

*Pőrén állok hát, mint a földi dolgok,
melyeknek titkát kileste szemem
és minden titkok tudója én, mégis
titoktalanul itt szégyenkezem.*

*Szégyenkezem és állok szemlesütve
az Úr előtt, ki egy kérdést adott
a férjehűségről s feleletül csak
közönyös, hideg homlokom ragyog.*

*És a gyóntató, néma, hosszú csendben
Ő tovább kérdez: Kivel? ... Hol? Mikor? ...
A kérdés megborzongat és az emlék,
az emlék tüze bennem újra forr ...*

*De számat szóra nyitni nem bírom, mert
szorongó szívem fennhangon dobog,
míg hátam mögött csendben felzokognak
kékszemű, szőke leány-angyalok ...*

FEKETE LAJOS

Falvak, határok

*Hol állapotodhatna meg végleg,
ki annyit futott e hazában,
melyik tájon pihenhetnék meg,
kicsit nyugtatni zsibbadt lábam.*

*Szülőföldem úgy eleresztett,
hogy lombja sem zúgott utánam
s nem vagyok azóta sem veszteg,
új s új tájakra visz a vágyam.*

*Utamon kisérgetnek tépett
felhők, mint nagy, bozontos kutyák,
míg rendre hagyom el a népek
furcsábbnál furcsább faluját.*

*Falvak, határok váltakoznak
s utánam kiált boglya, kútgém.
Vissza is nézek lopva-lopva
s tán meg is állnék, hogyha tudnék.*

*Megállnék sokszor... De hiába,
helyben nem maradok sokáig,
örök menéshez szokott lábam
megjárnivaló utat vágyik.*

*Bolyongásommal mint a révész,
nyughatatlanul parttól partig
kötöm rab és szabadabb részét
hazámnak; — vajjon meddig tart így?*

*Vajjon meddig kell eliramlott
időt és partokat kötözni,
hogy szemem ölelkező partok
örömén egyszer megfürödjön.*

FEKETE LAJOS

Majtényi Mihály:

Bosszú

A kocsmában kilencen ültek az asztal körül. Tizedik volt a garabonciás.

Felemás ember minden városban akad, ezekre Isten csak félszemmél vigyáz. Az ilyenek ázott a külseje és zavar bujkál benne, az élettől sokkal többet akar, mint mások, de nincs ám izma: táltos és törtlábú bolha egyidőben. Minden városvégén sántikál a spriccerek körül ilyen sodródó pajtás. Olykor szakállas, mogorva, de cézári göggel őriz valamit, amit mindig kinevetnek: önmagát.

Kilencen ültek az asztal körül, tizedik volt a garabonciás. Még nem nőtt szakáll, még fiatal volt és tejfehér képpel ragyott bele az embercsoportba. Csak félvállról járatták vele a bolondját, ahhoz még nem voltak elég részegek, hogy hallgassák, mit is mond. Koccintottak is vele: igrál, Menyhért! A kövér nyomdász, aki körülöltött, nagyon ügyelt, hogy az üvegből mindig a maradékot rázza a pohárba, a szódát meg úgy spriccelte rézsút kicsit, hogy a gyöngyöző vízharman amannak arcát érje. Valami kaján, kegyetlen törvényszerűség volt ebben a ténykedésben a kilencek részéről a tizedik felé. „Hó-hó“ — mondta a szódás ember, mint aki komolyan bocsánatot kér, de ott volt a tekintetében: coki a potyázónak! Annak így is jó, sőt csak így jó, ha multság van vele!

A garabonciás mindebből semmit sem látott. Vak volt a lelke régen. Úgy tapadt szélről az asztalsarkához, mint akit emberi erő aligha lesz képes elvonszolni onnan. Ha rászóltak gorombán, lekapta tekintetét a pohár fölé és úgy motyogott magába: Órdög bújjon a hasadba! Talán ezt mondotta, de lehet, hogy csak bocsánatot kért.

*

Fél tízkor megjelent az első asszony, az első feleség. Gömbölyű, de lelkesszemű. Derűsen nézett a füstös terembe.

— Ó, hát te itt vagy, te jómadár — mondotta párjának csengő fejhangon. Korholva mondta, de pajkosan és kiérett belőle a büszkeség. Mintha az egész sűrű kisvárosi élet belibent volna vele a kocsmajaíton.

— Nini a Drenyákné — siettek többen is kézfogásra feléje. Aki kézcsókra határozta el magát, annak legyintésfelé érte arcát, mint a nagy selmát, ha jutalmat kap a tréfáért.

Hétpróbás öreg kocsmatöltelékek berzenkedve nyújtogatták nyakukat, vagy rántottak egyet kabátjukon. „Ez a Drenyákné,

ez igen!“ — mondta tekintetük. Ez nem kisírt szemmel, hajnalban jár uráért, nagykendőben és lomposan, mint a többi feleség. Akár a pajtás, nézd, úgy nyomul a kilencek asztala felé, poharat hozat, mintha jelezné: ha neked lehet, nekem is lehet. Ha ott ülhet minden gubbasztó éhenkórász, hát én is ott ülhetek uram asztalánál!

A levegő egyszerre megtelt feszültséggel, hetvenkedés gurult az asztalon a poharak között, koccintások mellett furcsa szavakkal tört utat a részegség. Nem az a tompa, butító hajnali mámor, csak bőbeszédű társa, amikor a katonaviseltből kitör a sarzsi, a hazugból az igazmondás és mindenkiből kiugrik valami jogcím az elsőségre.

Aztán sűrűsödött a góg, megbillent az önuralom mérlege — ez a kocsmárosok, kucséberék, cigányok és minden emberi megingásra épülő szakma pillanata. Teveháton ringó karaván vonul olyan elszántsággal a perzselő sivatagba, mint ilyenkor az emberi lélek. És feltűnedeznek távoli városok tornyai, ahol idegen zsongás él — Részegország, amelynek uccáin furcsánferdén él az ember és találkozik önmagával. Sőt, csodálatos módon még azzal a mozdulattal, szóval és vággyal is, amelyet a túlsó parton a józanság beléfojtott.

Ezt így egyetlen valaki látta tisztán a kocsmateremben, a garabonciás. Csak ő járt tudatos léptekkel a hosszú-hosszú hídon, a többit a lába vitte csak. Egyedül ő kívánta a részegséget, csak az ő szeme ismerte fel az italosüvegek kettősrendjén átpillantva a mámor tornyát. Ennek a toronynak köveit pálinkás malter tartja össze pár órára, aztán leomlanak a falak és álombakövezik minden reggel a mámorost.

De addig még sok minden történhet.

*

Drenyákné szeme, amikor az asszony benyitott a terembe, először őt vette célba, a garabonciást. Háttal ült neki, de a kabátja csücskén megérezte és tudta, hogy ellenség jött. Igyekezett meglapulni s amikor az asszony szembekerült vele, pohara fölé hajolt. Koccintottak éppen többen is: egészségére, tekintetes asszony! Csak éppen ő nem szólt semmit, nem is ivott, csak sóhajtott hangosan.

— Szavalj valamit, Menyhért — nógatták az asztal körül és összenevettek a kilencek. — Minek tartunk itallal, na nem igaz?

Megértette a közóhajt a garabonciás, hiszen nyomatékul oldalba is bökték. De most megbicsaklott, nem állt fel. Valamit motyogott maga elé: Nincs szél a vitorlámban máma.

— Hát te molnár vagy, nem táltos?

— Hallgass malter, mert zörögnek a téglák, amiket összeraktál!

És felcsendült a felszabaduló nevetés. Neki szabad volt estétként kis részegségért vesébe mászni: fizették a kilencek, őket mulattatta. Most a kőműves torkának esett neki, azt fojtogatta, csak szóval persze, mert a nagymarkú mester, ha nekiesne, izére szedné szét. De nem tette, nem ám! Csak nem üt meg kótyagos, felemás embert? Csak szavaljon, megkapja ma este mindenki a magáét. Olyan bolondos dolog ez, hogy itt ül estétként, aki adott jelre nyelvel, szaval, leszedi róluk a keresztvizet. Ha megvágod, visszavág, de olyan mókásan goromba a szava, hogy az ember napestig elhallgatná. Amíg megúnja. Akkor aztán elég odasuhintani egyet keményen, hogy kuss! És a szószátyár egyszerre összecsuklik, mint a disznótorban a hólyag, ha tűt szúrnak bele.

Nevette az asszony a szócsatát, kicsillant a fogsora, úgy nevette. De bolond is az ember mind, urát is beleértve. Csak az jár a fejükben mindig, hogyan lehet mókát űzni a Menyhértből!

*

Mindenki tudta, aki embernek számít a kocsmában, hogy a suszter Drenyáknéhoz jár. Csak a férje persze, az nem tudott róla és a bolondos garabonciás. Az mindig az eget kémlelte, vagy részegen járt a sárban, nem volt gondja az asszonyok ügyére. Talán tündérekkel szeretkezett a maga furcsa világában, ha meg asszonyt hoztak szóba, felhorkant ellenségesen és összecsukódott, tüskéit mutogatta, akár a sün.

Hát az igaz, hogy a valóság messze jár mindig a tündértől, de mit akar az ilyen rongyos? Selyemingről szaval, közben lemálik róla a ruha, bársonykabát él vágyában, úri bolondság — nem elég a vágy az élethez, nem bizony, fel kell kelni egyszer és talpraállni. Kiűzni a vérszopót, aki sorvasztja, elállja az utat belülről a kocsmajajtóban és mindig visszaküldi. Dehát, kinek mondhatná ő ezt el? Legfeljebb a csillagoknak a hideg téli mennybolton. Selyeminget azok sem hullatnak alá, csak hunyorgatnak a messzeségben, mint a cinkosok a kártya mögül. Aztán torkonragadja a rém, mint a menekülőt és csitítva, bátorítva tereli vissza a jó meleg kocsmaszobába...

Mégis kiugrott, majdnem kiugrott sorsából ezen az éjszakán a garabonciás. A tündérek menekülő nyugtalansággal illantak el közeléből, mert ilyen még nem volt, hogy élő asszonyon felejtette szemét hűtlen ágyasuk. A suszter szeretőjén éppen, aki nevette eleinte, később már sajnálta: „Ugyan hagyjátok, ne maceráljátok folyton ezt a szerencsétlent!” Nem törőd-

tek már ezzel sem sokat a részegek: Drenyák a kucséber kosarában turkált, egész halom csokoládé állt előtte, azt dobálta széjjel. Nem látta, hogy asszonya már régen az asztal végében ül, később az ajtófélfát támogatták ketten: felesége és a garabonciás. A kocsmában vágni lehetett a füstöt, mindenki lármázott — hogy azok ott ketten mit beszéltek, azt csak a csillagok tudják.

Van néha, hogy az asszony a gyenge pártjára áll, szemben azzal, amit az egész világ hisz. Furcsa kívánczossággal nyújtja kezét — nini, egy megbillent ember! És vágy támad benne ilyenkor, hogy az embert visszarántsa. Lehet, hogy ez is így volt, de úgyis lehet, hogy beszélgettek éppen: „Aztán maga mi-féle ember, hallja, hogy úgy nevetik mind?” Talán felnyögött a garabonciás: „En-e tekintetes asszony, márminthogy én?” Talán védekezett kevés maradék erejével és még hazudott is, elhazudta örök reményét, hogy írnok is lehet még a városnál. Talán éppen a selyemingről beszélt, a bársonykabátról — ki tudja, mit evett rajta a kikapós mesterasszony. A valóság az volt, hogy beszélgettek Drenyákné és a garabonciás, egymás kezét szorongatták, csokoládét ettek, előbb az asszony harapott belőle, aztán átnyújtotta a férfinak: a csokoládén ottmaradt az asszony egérfogának nyoma. Jártak-keltek körülöttük a részegek, megfenyegették őket tréfásan — nicsak a garabonciás, rikoltoztak, udvarol a szépasszonynak. És ez olyan vidám dolog volt, hogy nevetni kellett megint.

Hej, csodálatos világ, mámoros éjszaka, Részegország merre viszed ennek a két embernek dolgát? Mert bajjóslatú jelek izzottak. A suszter, a féltékeny szerelmes, már nagyon figyelte mindkettőjüket és arca belesápadt a gyűlöletbe.

*

Éjfél után Drenyák hazavonszolta feleségét. Így szokta mindig, ha tetején áll a mulatság — na ebben is jókor támad fel a féltékenység, mondták cimborái. Nem billent fel a hangulat ettől, tapsolva és zajongva, vidáman búcsúzkodtak. Csak a felemás emberre szakadt búbánatos elhagyatottság, talán először életében. Megléptek a tündérek is és sáros mellékúton bukdácsolt feléje a mámor. Először rongyos cipőjét látta meg, aztán rongylelkét teregette széjjel: szennyesbe adná egész életét, úgy érezte. Már csak a pálinka segített, gyere testvér, ölelte magához, úgy lehet, hogy elhagyjuk egymást, de most ünnepelejünk!

Nem látták még olyan részegen a garabonciást soha, mint a tisztulás órájában éppen. Keserveset, nagyot rikoltott a terebben. „Menj fenébe már!” — Pantus, a zenész már az is ker-

gette, annak is mutatta lyukas talpát. „Ide folt kellene, folt, hallod-e?!“

— Tapaszd be malterral — üvöltött vissza a kőműves és röhögött vastagon. „Be kéne ásni a földbe nyakig!“ — ilyen hangok is hallatszottak és garázda módján a garabonciás a hang felé indult, hogy életében először elégtételt vegyen egy sértésért. De csak a székig jutott el, az egyik székig éppen, ott összezecsuklott és ott maradt.

Fejét lehajtva csapzottan aludt el, úgy aludt ott, hogy fájni tudott mindenkinek. Furcsa megszállottsággal arcán horkolt és nem tudta reggelig, mi van vele. Csak azt érezte jó ideig, hogy jeges vízben gázol a lába — cipőtlen lábán furcsán meredt a rongyos fuszekliből ég felé a meztelen nagyújjja.

De lehet, hogy csak álmodta az egészet, lehet.

*

Amíg így aludt a garabonciás, csoda történt. A féltékeny suszter, aki kijózanodva, régtől figyelte ellenfelét, leszedte lassan a cipőt annak lábáról és elvitte megtalpalni. Nem röstelt fél órát gyalogolni, kizárni a műhelyt éjszaka, talpat szabni és ráverni a cipőre.

De nem ám mind a kettőre! Csak az egyikre. Nem is a lyukas talpúra, a másokra. Kegyetlen arccal verte, kalapálta a bőrt, rétegre réteget rakott, jó vastagon. Olyan cipőt formált, mint a nyomorékoké. Ortopéd cipőt jó vastag talppal. „Ha sántít is majd a kutya, ez nem ázik át soha!“

A bal cipőt, a lyukasat, azt érintetlenül vitte vissza a kocsmába. Alig egypáran lézengtek már ott, hisz hajnal volt már régen, világos és csodálkozó kofák látták, hogy cipőt szállít a suszter virradatkor. Betalpalt a szállítmánnyal éppen a kuncsaft elé, az ott aludt még a széken a sarokban rongyos fuszekliben. Ráadta a cipőt a részegre és meglegedett arccal szemlélte művét.

Éppen három centivel volt vastagabb a másik talpánál.

*

Sántító árnyék vonult át éjszakánként átkozódva a kisvárosi csöndben. Kocsmáról-kocsmára járt, léptei mélyen cuppogtak a sárban. Egyik lábát vastag talp védte a hólé és a nedvesség ellen — de ő jaj, ott volt a másik láb is három centivel közelebb a földhöz, annak hasadékán bőségben ömlött és szivárgott be a víz.

Átkozódva vonult a garabonciás, hangja olyan volt, mint a fiatal himszarvas bőgése. Ordítózza susztert követelt utcahosszat, aki leveszi róla az átkot vagy megtalalja egyetlen pár cipőjének másik felét is.

Bácska

Föld-emlő ez. Álom a Geán,
egy meztelen, vad parasztleány
idetévedt
a Kárpátoktól messze Délre
s a Duna-Tisza közé érve,
halk cseléd lett.

A mező, a csűr, a pajta: szentély.
Testvérei: a Felvidék s Erdély
hangos lapok
a történelemben. Szent, hős dolgok!
Ő kétszernyilő akácfalombok
nyelvén dadog.

Van egy imája: nagyszerű, pogány;
vadul ölelje nagyízmú, mokány
magyar paraszt
s foganjon, szüljön, kalászbá törjön,
hogy termő mezőkkel üdvözöljön
minden tavaszt.

Isten sem akarta szebben,
gondolom: pillája rebben,
mikor látván,
mosolyogja kicsi kedvünk.
Aratás a mi szerelmünk
magyar Bácskán!

BENCZ BOLDIZSÁR

Falumban

Soha sehol ily közel a halál,
mint falun,
a ködön át, ha harang szava száll.

Szikár, nagysubás vén paraszt baktat,
bús és hallgat.
Tőle falun csak az Isten halkabb.

Goromba zaj, ha vadludak húznak,
sodorja
két ágát a vasvilla-bajusznak.

Felnéz a csendet zavaró égre
s a lelke
vész bele a roppant szürkeségbe.

Igy válnak egyé lelke és a köd.
Halál jön?
Nem jajgat. A kutyája nyöszörög.

BENCZ BOLDIZSÁR

Délvidéki gyermekjáték dalainkról

Népzeneünk egyik legfontosabb ága a gyermekjáték dalok kategóriája. Sajnos, igen mostohán bánik velük nemcsak a nagyközönség, de pedagógiai vezető köreink sem fordítanak feléjük kellő figyelmet. Pedig ezek nemcsak a magyar néplélek fontos megnyilatkozásai, hanem letéteményesei ősi népi kultúránknak és egy őskori kultúrfok közösségére utalnak. Mert letagadhatatlan tény, hogy népi gyermekjáték dalaink szinte kísérteties hasonlóságot árulnak el nemcsak vérrokonaink (a finn-ugor népek) gyermekdalaival, (népzeneünk egyéb ágai ilyen hasonlóságot csak kisebb mértékben mutatnak), — hanem a tőlünk távolabb álló európai népekével is, holott népzeneünk merőben elüt a nyugati népek népzenejétől.

Pedig ez igen könnyen megmagyarázható jelenség. A gyermekdal ápolói, terjesztői a gyermekek, akiknek fogékony, üde lelkébe kitörölhetetlen mély nyomot hagy a zsenge korban eltáncolt dallam, amely a maga tisztaságában, szinte változás nélkül száll át nemzedékről-nemzedékre.

Már pedig, ha tényként kell elfogadnunk a gyermekdallamok idő-álló változatlanságának tételét, úgy teljesen érthető, ha addig az ősi kultúrfokig mehetünk vissza, amelynek zenéjét éppen a gyermekdallamok primitív, átlátszó szerkezetű kategóriája jellemezte. De magyarázható a különböző népek gyermekdallamainak hasonlósága azzal is, hogy minden népi kultúra kezdő foka csak a naív, egyszerű gyermekdallamokhoz hasonló népzene lehetett, amelyet éppen a gyermekdalok őriztek meg.

Magyar népzeneünk igen gazdag gyermekjáték dallamokban; Délvidékünk népzenejébe pedig szinte beletorkollik három legfontosabb zenedialektus-területünk: a Dunántúl, a Tiszamellék és Erdély népzeneje, úgyhogy Baranya és Szlavónia az első, — Bácska a második, a Bánát pedig (különösen székely telepein) a harmadik jelzett terület zenedialektusának letéteményese. Így a Délvidék gyermekjáték-dallamainak tárgyalásával egyidejűleg szinte az egész magyarság népzenejének hasonló kategóriája szűkebb keresztmetszetét kapja az olvasó.

Gyermekdallaink szerkezet tekintetében igen változatosak. Két, három és négysoros dallamoktól a komplikáltnak látszó többsoros szerkezetek gazdag tárházára bukkanunk vizsgálódásaink nyomán. De a legtöbb esetben azonos sorok ismételtetéséről van szó, s így a bonyolultnak látszó szerkezetek leegyszerűsíthetők. Dallamaik hangterjedelme rendszerint 5—6 hang, de van ennél egyszerűbb is, amely egy-két hangot érint recitáló modorban. Ilyenkor maga a hangnem sem állapítható meg pontosan és legtöbbször a záróhang sem valódi záradék, hanem a dallam ismételtetésére utal. Ilyenek a mondókák, amelyek jó része a gyermek által észlelt külvilági jelenségek megcsodálását, a természetbe való belekapcsolódást jelent.

Ilyen a csiga-biga mondóka, amelynek gombosi változatát közöljük.

1. *Tempo giusto* ($\text{♩} = 136$) & gombos; Nemes Gáspáré 59.é

Csiga-buga-gyere ki, Kapztojt, vaját,
Rin a fiad ide ki

Hónapra is marad.

A csiga-buga, csiga-riga a használatos kifejezések a megszo-
kott csiga-biga helyet, ami a „rin“ (rí, szó) ősi kifejezéssel együtt
régmult eredetre mutat.

Hasonló gyermeki bájú a már kihalt böregér-mondóka, ame-
lyet akkor énekeltek a gombosi gyerekek, mikor az esti félho-
mályban röpködő denevéreket észrevették. Talán a gyermeki lélek
előtt a misztikus félhomályban mesebeli szörnyetegeknek feltűnő
állatkáktól való félelmet üzhették el a tréfás mondókával.

2. *Tempo giusto* ($\text{♩} = 108$) (Nemes Gáspár 63.é.)
/ Gombos /

Böre-gér, böregér, gyere vacso-ra-ra,

túrós galus-ka-ra. Hun a-pád, hun a-nyád?

- Kertek alatt kutatás- Habel hal, kicsi mász?

Sira to-d-e?-Sira tom: Jajga-to-d-e?-Jajga tom:

Jaj a-pám, jaj a-nyám, édes Ignác bátyám, bátyám.

A mondókákhoz nagyon hasonlítanak a kiolvasó-dallamok, amely a játékokhoz való csoportosulások szerepeinek kisorsolására szolgálnak.

Két ilyen kiolvasót közlünk szintén Bácskából, Gombosról.

3. *Tempo giusto* ($\text{♩} = 12$) (Nemes Gasparné szülőnce katal. n. 60é.)
/ Gombos /

Is piláng is - ispilángi ró-zsa

ró-zsa volnék, piros volnék, csöngenek, böngenek,

hat garas á-rát, hét selém ros-tát

A 3. sz. példánál Gomboson a 2. ütem is szótagjánál a játékok leguggoltak, aminek kitünő zenei illusztrációja a d-ről lefelé eső portamentó.

4. *Tempo giusto* ($\text{♩} = 82$) (Bacsó Antalné sz.: Dinnyési Anna 60é.)
/ Gombos /

Kő-kén fa, kő-kén fa, kerekégi, kerekési

kő-kénfa. Főz-tem lencsét, ninesen ganca

Haja, haja rakonca, haja rapantúja.

A 4. sz. már átmenetet ad a kiolvasó és bizonyos primitív játszó-forma közt, amennyiben három gyerek leül egymástól elég távol, míg a többiek a fenti dallamra áttáncolnak köztük.

[ganca = árpaliszt-galuska]

Hogy népünk mennyire szerette a gyermekdalokat és játékokat, bizonyítja a fenti dallam előadójának megjegyzése, amely

szerint „mikor a lányok és legények megunták a táncmulatságot, akkor játszották ezt és más játékokat.“

Már pedig gyermekjátékokban szinte kifogyhatatlan népünk Szlavónia ősi magyar nyelvszigetein is bőven akadunk gyermekjáték-dallamokra. Már a Kalangya 1941. januári jubiláris számában megjelent cikkemben is közöltem néhányat; ezek közül csak a bájós dallamú „Hol voltál báránycám“-at szeretném olvasóm emlékezetébe idézni.

De az itt közölt „gúnár-játék“ nemcsak a gyermekek, hanem a fiatalság kedves „társasjátéka“ volt Szlavónia ősi magyar lankáin. Kétféle változata van magának a játéknak is. Az első kőrtánc (5-a) a közepén áll egy játszó, előtte egy vánkös; amit az csinál, utánoznia kell mindenkinek. Persze a nagyobbaknál van itt alkalom a csókra is! — A másik változat szerint a gúnárnak korbácsa van (összesodort kendő) amit ő csinál, utánozni kell, különben van dolga a korbácsnak. Bemondó szerint akkor játszották „mikor már álmosak voltak a lakodalomban“.

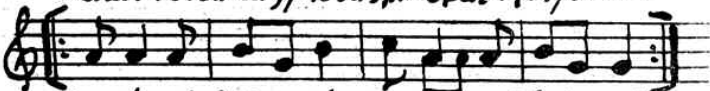
5-a

Izsák József 49. é.
/ Korógy /

Tempo giusto (d = 104)

míg unarunk fekete te, ezt a tempót megtette.
mikor télen nagy hó van, kirepül a folyóra.

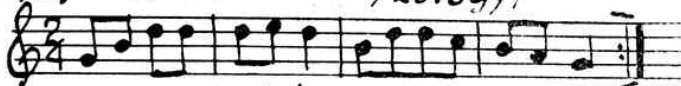

Dunáról fúj a szél, dunáról fúj a szél,
Dunáról re fúj a szél a hideg re ruvára.

5-b

Gyöke Áron 98. é.
/ korógy /

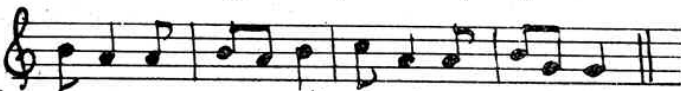
Tempo giusto (d = 96)

míg unarunk fekete te, ezt a módot megtette.

mikor télen nagy hó van, ki száll a folyóra.

refr: Dunáról fúj a szél, Dunáról fúj a szél.

De Bukovina napsütötte réteiről is rengeteg játékot hoztak a múlt század 80-as éveiben Torontál déli részébe letelepült derék székelyeink.

Megkülönböztethetjük köztük a kimondottan gyermekjátékokat; a nagyobbacska lányok tánc-szerű játékaikat és bizonyos ve-gyes társasjátékokat, amelyek ősi nápszokásokra utalnak.

Itt közlök mutatóba néhányat a gyermekjáték-dallamok kö-zül, amelyek üde bája nagyon elkelne városi óvodáinkban!

Ilyen a kedves „kecske“ játék.

6. Hortolendyfalva. Gyerekek.

Tempo giusto ($\text{♩} = 72$)

Kecke mént a kis kert be,
a ká-posz-tát megét-te. Siess

kecske u-gorj ki, jönagazda,

jönagazda megfog-ni.

Ez úgy megy, hogy a gyermekek alkotta körbe áll a kecske és kívül a gazda.

A következő párbeszéd folyik le köztük (dallam nélkül):

„Kecske, mi' csinálsz a kerbe?“

„Eszem a káposztát!“

„Még nem is kapátod!“

„Most is kapálom“ (lábával kapálást utánoz)

„Még nem is öntözted?!“

„Még most is öntözöm!“ (pü, pü, köpést utánoz)

„Hátha én megfoglak!?“

„Itt is luk, ott is luk,

Míngyárt kiszaladok!“

Erre kibujik a körből és kergetőznek. Ha elcsípi, akkor a gazda lesz a kecske és a játék tovább folyik.

A kis leánykák kedves játéka a következő, pünkösdi népszokásra utaló dallam:

7. Hertelendyfalva. Gyerekek.

Tempo giusto (♩ = 104)

3 stor

1. A pünköszt rózsá zöldasz talon
2. ki hajlott az ut-ya barna kislány
3. nagyfaárnyé ké-bő

ég a gyer-tya Hameggyujtjaelalítja,
gyujtó gat ja.

gyorsangyorsankismadárka állj bé most

Ugyancsak kis leányok játsszák az alanti játékot, amely bوندó szerint így megy:

„Egész körülállnak a kislánkák sorba; esszefogják a kezüket, egy benn áll a körben, az is menyen kereken és forogva mondják:

8. Tempo giusto (♩ = 104)

Varga Tózséfné bi.é.
Hertelendyfalva

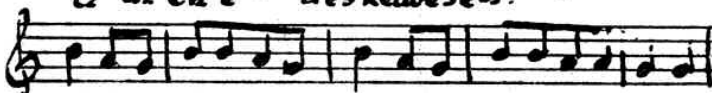
É-rika meggya, A-latta van egy
Hajlika? á-ga. barna kis lánka.

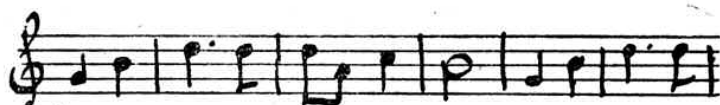
Kapbészóem kap' bé akit szeretsz kap' bé

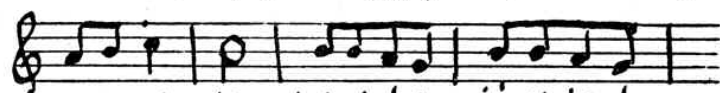
Ezt szeretem, ezt kedvelem napénuolna
Ez az én é-des kedvesem.

pöndülté Rózsó volna sérülne, megéskifordult,

Éy a gyertyu, hamögyujtsák, mikor a szép

táncot jár ják. Járjad, járjad, jó kis lánka,

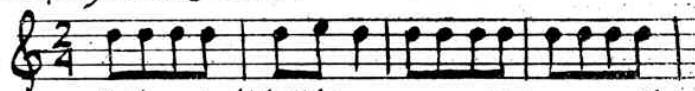

hogydobojen ez az usca áj bé most.

„Kap'be: bekap (megfog) egyet erre ketten járnak ott benn, a többi megy kereken. — „Áj ki most“ — kiáll az egyik.

A közismert utáncójáték és körtánc kombinációja a következő:

9. *Hertelendyfalva. Gyerekek.*
Tempo giusto ($\text{♩} = 104$)

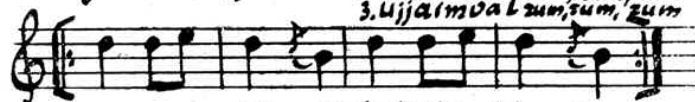

A dámnakvót kétfi-a senemettek, senemittak

3 szor

mégis csak ugattak. 1. Lábamval döm, dömdöm
2. Kezelmvel csatt, csatt, csatt
3. Ujjaimval zum, zum, zum

Vadkacsa fürdik fekete tó - ba
anyjához készül Lenggel or szág - ba

A - ra - nyos a há - ta, e - züstös a lá - ba,

fordujki, fordujki a - ra - nyoskis lánka.

Kisgyermek primitív játékdallama az alábbi:

10. *Tempo giusto* ($\text{♩} = 100$) *Hertelendyfalva. Gyerekek.*

Zöld para-di-csom li-li-om, li-li-om,
Jól tudod ro-zsám, elhagjom, elhagjom.

Tamaszkodj meg aranyágu vasvil-lá hoz Mosakodj meg
Fésülködj meg

mert piszkos vagy Egy selyem kendőhöz törülköz
mert bor-zas vagy

meg -

Kis hangterjedelmű, ha a záróhangot nem vesszük tekintetbe; recitáló módja erősen emlékeztet a mondókák stílusára. Azok a dallamok, amelyekre a lányok és legények játszottak „társasjátékot” körülbelül a következőképp csoportosíthatók. Legismertebb köztük ez:

11. *Tempo giusto* ($\text{♩} = 69$) *(Nemes Gáspár né sz. Vince Katalin 60e)*
/ Gombos /

Bujj, bujj zöld ág, zöld le-ve-lecs-ke Nyitva van az
aranykapu, csak bujjatok raj-ta. Nyisd ki ró-zsám

kapu-dat, kapu-dat, hadd ke-rüljem vára-dai,

vára-dat, szita, szita pöntek, áldozó csü-törtök,
zabszér-da zombor-ba, po-kol-ba.

Még a világháború (első) előtt nagyban játszották leányok-legények, mint előbb is utaltunk rá s az ilyen társasjátékok kellemes változatosságát nyújtottak, ha a falu alatti réten a fiatal-ság beleunt a táncba. De manapság már lassan eltűnik a régi szokás, amint előadó kifakadása bizonyítja: „Szép esténként va-sárnap és szabad időben hangos volt a rét a fiatalok játékától. — Most csak fölkapnak a biciglire és kettesével elhajtanak, senki se tudja, hogy hová. Így fordul a világ!”

De azért tudják még a régi szép játékokat, mint pl. a követ-kezőt:

12. *Tempo giusto (♩ = 108)* Kovács Juli 59. é. / Hortalegyfalva /

Lányom, lányom, lenvirágom, kerti székfűszálom.
Kéret téged égybaka, elmész-é hezzája?
Sej, anyám, nem mények, nem szeretem a ba-kát
nem ménekhoz-zá-ja.

- 2) — Lányom, lányom, lenvirágom, kerti székfűszálom,
Kéret téged égy kocsis, elmész-é hezzája? —
„Sej, anyám a kocsis hat lovon kocsiskodik,
Nem ményék hezzája!”
- 3) — Lányom stb.
Kéret téged szegény legény, elmész-é hezzája? —
„Sej, anyám elmenyek, szegény legént szeretek,
Elmenyek hezzája!”

Ez a játék tulajdonképpen egy régi balladaszerű népdalnak gyermekjátékká való átalakítása.

Tipikus „társasjáték“ az alábbi: „Körbefogóznak a gyerekek, egy a közepébe áll és énekelnek forogva. A szeret-nél rámutat egyre, amire összekapaszkodnak és gyorsan forognak.“ (A „cidrom-bodromra fordított irányban).

13. *Tempo giusto (♩ = 100)* *Kerkes Andrásné 50. é. /Hertelendyfalva./*

Ej szénáru, szénáru, szénaszaka dékba.

bemeforog kismégyecske, nyújtis fonalat

anyálával nyálkzza, abéggyével béggyezt. Egyembefjen, jobarítot,

ölelj át ha sze-retsz. Edsre-re-tém, est kedve-lém, (♩ = 114)

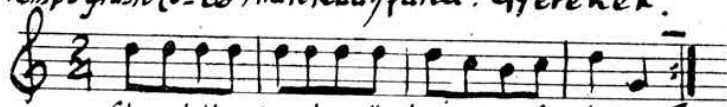
ez az én é-dés ked ve sém. Cid-romz,

bod-rom, sárgabodo romz, cidrom, bodrom,

sárgabodo-romz.

14.

Tempo giusto ($\text{♩} = 68$) Heteleendőfalva. Gyerekek.

Elvesztettem keszkenyömet míg veremérté,
barnakislán megtalálta, csókot kíván érté.

Szabad péntek, szabad szombat, szabad szappanozási

szabad az én galambomnak egy pár csókot ad-ri.

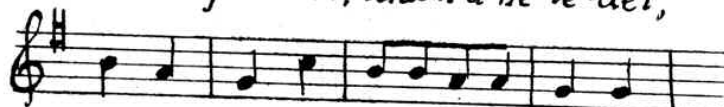
Régi népszokás a gombosi „Csillag Boris” játék, amely ősi-
áncsal van egybekötve.

15.

Tempo giusto ($\text{♩} = 112$) (Bacsó Mártonné 88 éves.)
/ Gombos /

Csil-lag Bo-ris, tudom a ne-ve-det,

gyugda sár-ba mind a két ke-ze-det.

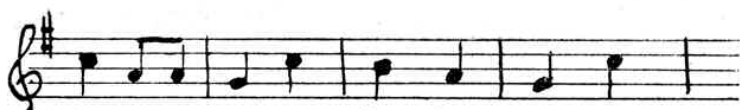

1. Haja-huja Varga Ba-lázs.

2. Csinájj nekem egy ci-pel-lőt

3. Csináltam már harmincket-tőt.

Haj Bizser Já-nos tör-vény-bí-ro

kicsinálta, kicsinálta ezt a sar-kát

1. Széles a sar-ka úsdazébet rajta.

2. keskenya talpa

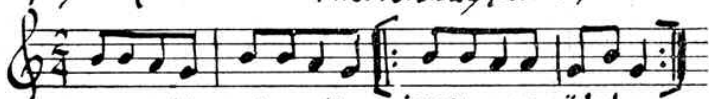
Különösen ádventben és a nagybőjtben táncolják a lányok a maguk nótájára, amikor zene nincs a faluban. A játék így megy: „Egy lány áll a kör közepében, a Csillag Boris, körülötte a lányok megkerülik és danulnak. A középső kiválaszt égyet és táncra perdül vele, az lesz utána a Csillag Boris.”

Régi, talán pogánykori szokás keresztény formájának maradványa a „Szent Erzsébet” játék.

Tempo giusto (d=100)

Kovács Juli 54. é.
(Hertelendyfalva)

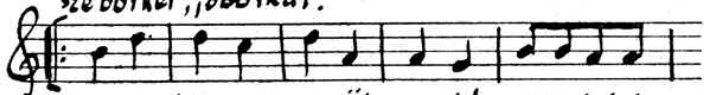
16.

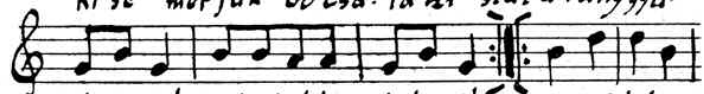
Hová jártál, szent Erzsébet innen-onnan élte
Fehérváros élte

Látt jöthünk kéretni karcsu-ma-gó-sabbikat,
szébbiket, jobbikat.

A mi lányunk nem él-a-dó, csak házba
ki se morjúk bo-csa-ta ni száz a-ranygyü-

il-landó, csak házba il-landó. Egy hin-tó-ba
rű nélkül, száz a-ranygyü-rű nélkül. mind a hafa

hat ló legyen, Ipa-toknak, apa-toknak, sárgasark
szellé legyen. tyuja. Lánytoknak, légenyleknek gyöngyöskoszoruja.

Előadó szerint „Összefogóznak a lejánkák és járják körbe. A végin (Ipátoknak stb.) tapsolva járják tovább, elengedve a kezüket“.

Még rengeteg sok hasonló játékdallama van délvidéki népünknek, amelyeket helyszűke miatt nem közölhetünk s így csak néhány tipikus példát ragadtam ki mutatóba. Pedig milyen üdös volna már az óvodától „magyar zenei anyanyelvükön“ tanítani a városi magyar gyermekeket a mostanában használt nemzetközies játékdallamok helyett! Ősi népzeneink elemei keringenek a magyar gyermekek vérében s később is szeretnék és ragaszkodnának népünk zenéjéhez, hogy visszaállítsuk azt a középkori kultúrfokot, midőn vár és kunyhó népe ugyanazt az ősi népdolt dalolta! Ezt pedig csak úgy érhetjük el, — amint a magyar zene nagy apostola, Kodály Zoltán mondta, ha az óvodában kezdjük el kisdedeink magyar zenei anyanyelvének kialakítását.

Karácsony aktualitása kapcsán talán említsünk meg néhány kedves karácsonyi népszokást Gombosról eredeti dallamaival. E dallamok igen erős hasonlatosságot mutatnak fel az u. n. regős-dalamokkal, amelyekhez hasonló szokások viszont más népeknél is megvannak (szlávoknál, románoknál).

A betlehemes játék kapcsán a mai szokás szerint kb. ilyen sorrendben éneklék a dallamokat:

1) Az utcán éneklék:

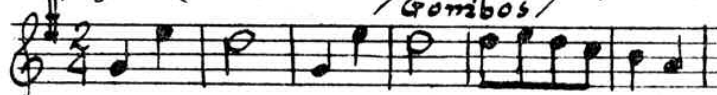
Tempo giusto ($\text{♩} = 84$) Jemes Pál 30 é. és N.P. né. Bacskó Rozsi 26 é.
Gombos

17.

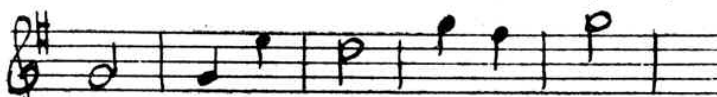
Ej vig juhászokcsor-da-sok. Cserge-
deznetafor-rá-sok. De gyö-nyörü ez az
éj-jel, bár to-kintsetélc sak széj-jel.

2) Amott fekszik egy kis vályú,
 Azon túl van egy istálló.
 Hol a szűz szülé magzatját,
 Fiát és egyszersmind atyját.
 Ezután benn a házban eléneklik:

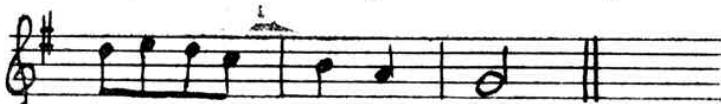
18. *Tempo giusto* ($\text{♩} = 84$) (Nemes Gáspár 63 é.)
 /Gombos/

Di-cső-ség, di-cső-ség, neked nyei föl-

ség. Di-cső-ség, di-cső-ség

örök lettü Is-ten-ség

Ezután a föltétlenül regös-ének eredetű dallam következik:

19. *Tempo giusto* ($\text{♩} = 108$) (Nemes Pál 30 é. és J. P. né, Bacskó Rozi 28 é.)
 /Gombos/

1.) Kösd föl Örzse ködmönkédet, kösd be baglyos fejcskédet

maradj itt a nyájunknál, mindjárt vissza térünk már.

2.) Hurka, kolbász, szalonna, pásztoroknak jó volna,

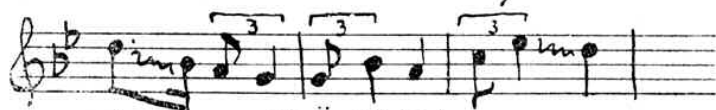
Hajja gazdasz-szonyadna, hajja gazdasz-szonyadna.

Ez a dallam tulajdonképpen pásztortánc, amelyre „a pásztorok toporognak“ (egy helyben), majd játékuk befejeztével az alábbi „búcsú-énekre“ vonulnak el:

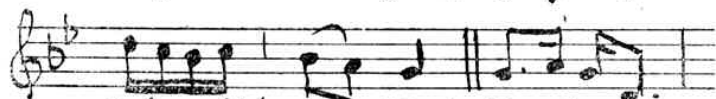
20. *Rubato* ($\text{♩} = 60$) (Nemes Pálné sz. Bacskó Rózi 28 é.)
/Gombos/

1.) Ó szerencsés ö-röm i-dő, melyben az Úr

el-jö vendő. Ö rül-jük, vi-gadjunk,

Is tennék há-lat adjunk. 2.) Ennek minden

napja-i -ba kérjük Is tent lebo-rulva.

Haj, haj, haj, haj, haj, haj Repül jürek el mint a taj.

A fenti dallamok egyike sem templomi ének, hanem kizárólag a betlehemezés célját szolgálják.

Fenti dallamok nem tartoznak ugyan kimondottan a gyermekjáték dallamok kategóriájába, de mivel a karácsonyi népszokásokat a gyermekek ápolják, mégis ez alkalommal említendőek meg. Amint a fent közölt 5 a — b, 6, 7, 12, 14, 15(!) már átmenetet jelent a táncdallamok felé, úgy a 17—20 dallamok a regös-dallamok továbbfejlesztésének útján keletkezettek.

Van Gombos falujának egy igen kedves népszokása, a „böcsösök”, amely a következő dallammal jár együtt:

21. *Tempo giusto* ($\text{♩} = 84$) (Nemes Pálné st. Baeskö Rozsi 28 éves)
/ Gombos /

Mostan kinyílt egy szép tózsza-vi-rág,
amit régen várt az egész világ. Betlehembe
ki bimbózott zöld ág király menyből, méltó-ság

(Érdekes az utolsó sor szövegferdítése: „Király nemből” helyett: „Király mennyből“.)

Ádám-Éva napján 3—5 éves kislányok fehér ruhába öltözve, mint „böcsösök” járnak be a falut. Magukkal visznek egy kis bölcsőt, amelyben parasztosan kikeményített párnák közt Jézusaszobor fekszik. A bölcsösöket már 2 óra után terített asztallal várják minden háznál, (különösen a módosabbak) ők pedig a bölcsőt az asztalra teszik és a fenti dal éneklése közben meg-meg ringatják. Utána ajándékképpen a karjukon lógó összekötött „slingűtt” kendőbe diót, almát, stb. kapnak.

És most következék a régiek Betlehemes-játékának (amelyet Nemes Gáspár pontosan leírt legénykorában s máig megőrzött) fődallama a maga naív bájában:

22. *Tempo giusto* ($\text{♩} = 98$) Nemes Gáspár 63 éves
/ Gombos /

Betlehemi pászto-rok, Hanincsmeleg
var-é meleg bundá-tok.
bundá-tok, ködmentv-égye-tök rá-tok.

2. Mennyből leszállt az angyal
Veletek szállni akar,
Ujságot hoz mennyekből,
Örök Atya-Istentől.
3. Városunk túlsó végén
Van egy rozszant építmény,
Istállója barmoknak,
Juhoknak, szamaraknak.
4. Itt születék egy kisdéd,
Majd megveszi a hideg,
Ott fekszik a jászolban,
Pedig nagyon hideg van.
5. Fia ő az Istennek,
Teremtője mindennek,
Ő léssen a Megváltó,
Hozzá nincs semmi méltó.
6. Keljetek föl s menjetek,
Még ma odaérhettek,
Köszöntsétek szent anyját,
József nevelő atyját.
7. Üdvözlégy kis rózsaszál,
Menyországi nagy Királ,
Ki eljöveteleddel
Mindent megaranyozál.
8. Halljátok meg, pásztorok,
Értsétek meg, mit mondott:
Máma van a karácsony,
Most mindenki vigadjon!
9. Már most tovább indulunk,
Mert sietős a dolgunk,
De előbb a kulacsból
Egy jó italt megiszunk!

Régi szép karácsonyok fénye aranyozza be az eljövendő magyar karácsonyokat is és hozzon boldogságot minden magyarokra! S ez csak akkor lesz valóvá, ha régi, naív dallamainkat sem feledjük el, hanem megőrizzük gyermekeinknek, unokáinknak!

HÓDSÁGHY BÉLA VERSEI

Október

Október, mondom alig hallhatóan,
Október vége: mennyi fény, arany!
A vénülő nap fenn az égi tóban,
S a felhőknek is bíbor fodra van.
Már a levél is rezdül hervadóban
S hullongni kezd el sárgán, zajtalan;
Cikáz, lebeg még, mintha szárnya volna,
Az őszt azán becsókolja a porba.

Október, mondom eltűnődve, hosszan,
A dér belepte már a réteket.
A vadludak már húznak a magosban,
A bóbiskoló házsorok felett.
A szobazúgba jó beülni mostan,
És várni egyre, várni a telet,
A zsibbadást, mely belefagy a tájba,
A földnek fáj s nekem is mintha fájna.

Október, ó ködös, mustizú hónap,
Kegyetlen méreg, édes, enyhe méz:
Langyos világoz csupa búcsúzó nap,
Csupa halál vagy, csupa feledés.
Visszhangja gyérül köröttem a szónak,
A szemem is messzibb mezőkre néz,
S ködből a ködbe, túli tájra, távol,
Küld fényjelet kihunyó paraszából.

HÓDSÁGHY BÉLA

Igy mennek, mennek...

*A térdemen huszárkodik keményen
S csak vágat, vágat a kis unokám.
A mosoly apró fényei szemében,
Pajzán tüzik végigsüt a szobán.
Igy mennek, mondom, a huszárok éppen,
Igy a magyar baka, így a román...
A vágta gyorsul, lassul váltakozva,
S a mulatságnak se vége, se hossza.*

*S elnézem közbe, hogy a haja szőke,
Két nagy opál két nevető szeme.
S egy kicsit vissza, egy kicsit előre
Vissz engem is a játék üteme.
A lélek átles titkon az időbe,
Mely mintha most szobámba ülne be,
S a kék szemekben és a szőke hajban
A majdannel találkozónék a hajdan.*

*A tegnap és a holnap összefolynak,
És mintha roppant éj borulna ránk.
Árnyéka nő a halk gyerekmosolynak,
És a szemekben kialszik a láng.
A térdemen nevetve lovagolnak
A századok és dohos és falánk
Szájukból — hallom — vékonyan szivárog:
Igy mennek, mennek, mennek a huszárok...*

HÓDSÁGHY BÉLA

Megbékülés

Most már békességét
békével keresse
s maga sorsát minden,
ahol van: szeresse!

Csillag a magasban,
vágy a végtelenben,
halott a halálban,
s kezed a kezemben!

BERÉNYI JÁNOS

Hegytetőn

Tegnapom havas szép orma
mintha még jövőt dalolna,
s a holnap úgy lép elébem
mintha már átléptem volna.

Szó nem új, akárki zengje,
a gyász is drága kelengye,
szőheti gond vagy csak hóbort, —
ismerős a világ rendje.

Tűröm az élet kegyelmét,
úgy állok mintha még mennék,
s emlékem volna az álom,
és álmon volna az emlék.

BERÉNYI JÁNOS

Közös sorsvallató

*A ruhád egyszer suhogó gyolcsing,
máskor rabköntös: rossz daróc,
mondd meg a neved, titkok vitéze,
mi volnál: hős vagy martalóc?*

*Száz fukar erszény rejti a béred,
várod a drága aranyat,
várod éhen, míg a tartozásra
rá nő tehernek a kamat.*

*Ma meleg tenyér simogat áldón,
holnap már leüt egy ököl;
örökbe fogad minden ígéret
s mégis mind tőled örököl.*

*Hit, eszme, álom: virágok kertje,
de sorsod benne csak robot,
szolgája voltál a fénynek, s közben
rólad a név is lekopott.*

*Szöllődből máshoz vesztek a fürtök,
földeden csőszöd aratott,
más ünnepelt, ha magad kedvéből
virágos lett a kalapod.*

*Úgy szolgálsz vakon békének, harcnak
s nem is sejtéd: ki az urad,
ki szoktat magas csillagra nézni,
s kutat szívedbe ki furat?*

*Bele is szédülsz magasba, mélybe,
s szíved elég vagy odafagy
az örök csöndbe, — s nem is tudod meg:
kinek meghajszolt fia vagy.*

BERÉNYI JÁNOS

Ének a csalitból

*Amott túlnan a rekettyésen,
ahol a csermelyke terjeng,
rejtett csalitban énekelget,
egy pőrére öltözött gyermek.*

*A csermelyke csergő vizében
ficáncolnak a vig hal-fickók,
ni: a nád között vizisikló
friss zuhanással épp most iszkolt.*

*A pőrére öltözött gyermek
én vagyok, s énekelve égek,
mert fürgén közelembé értek
a titkokkal telt messzeségek.*

*A sás susog. Szavát ki érti?
Talán a most felrebbent réce?
Mindegy. Most bennem pitypalaty bűg,
S a dala cseng, mint arany érce.*

*A vadkacsa is felrikácsol
— elkerülte vadász golyója, —
s a légben pacsirtaszó mellett
kelepelget egy dalos gólya.*

*Pacsirtadal... Gólya kelepke
a csalit-gyermek dalát kimondja,
és ilyen módon önmagát is
a sajátjából könnyen kifosztja.*

*De ez a sors; mert az a gyermek,
ki a csalitból énekelget,
majd egy verssel, s pacsirtadallal
halála után életre kelhet.*

*A korcsmák kármentője mellett
elvesztve él egy égő lángész,
részeg szegényke, mert azt hitte:
— „Pajtás, a józanságra ráérsz.“*

Festett virág a korcsmaajtón
és feslett lányok a korcsmában,
meneküljünk ki a csalitba
én két lovam: két suta lábam.

Lám, már ismét felém dalolgat
csalit előtt a buzatenger.
Egy pipacs is hozzám hajbókol:
„Közöttünk vagy Te; költő és ember.“

Nézd: a fürjecske mellém állott.
Nem félt, mert védte a barázda.
Biztos volt benne, hogy mindent tud,
s a csalit titkát magyarázta.

Csalit-titok és csalit-álom,
suttogó sás, brekegő béka
s a mezei egér is tudja,
a csalit titka örök béke!

Amott túlhan a rekettyésen,
— ahol a csermelyke terjeng
így énekelt rejtett csalitból
a Költő; az isteni Gyermeke.

HUSZÁR SÁNDOR

A kisebbségi sors Reményik Sándor költészetében

Csaknem negyedszázada annak, hogy Erdélyben egy ismeretlen költő kézzel írott vagy legépelt versei jártak kézről-kézre, csaknem negyedszázada, hogy a világháború tragikus befejezése után Végvári fájdalmasan harcos, keserű versei megszülettek és egy csapásra ismertté tették Végvári nevét. A nemzeti keserűség és megaláztatás, az ország szétszaggatásának esztendeiben harsantak fel ezek a harcos versek s hirdették meg egy nemzet fájdalmát. Akkor még nagyon kevesen tudták, ki rejtőzik a Végvári név mögött s azok is, akik tudták, gondosan őrizték titkukat, mert ez a név gyűlöletes volt az új román uralom szemében, hiszen egyet jelentett a trianoni széttépetség örök tagadásával, az irredentával. Évtizedeknek kellett eltelnőök, amíg végre nyílt titokká vált, hogy a harcos Végvári mögött tulajdonképpen egy testileg törékeny, lelkiileg pedig végtelenül érzékeny, örökké borongásra hajlamos ember áll, Reményik Sándor. A harmincas évtized utolsó éveiben már a román hatalom is bizonyosan tudta, ki is az a Végvári, de ekkor már egyrészt Reményik Sándor neve ragyogott túlságosan magasan az irodalom boltozatán, másrészt pedig maguk a románok is belátták, hogy oktalanság lenne a Végvári-verseket felkavarni a közel két évtized fájdalmas mélységéből, mert ezzel tulajdonképpen az időközben külsőleg tán elcsendesedett, de soha egy pillanatra ki nem húnyt irredentát bolygatnák fel. Reményik már 1933-ban megírta »Miért hallgatott el Végvári?« című költeményét és a hozzáintézett kérdésre ebben a versben így válaszolt:

Elhallgatott, mert új parancsok jöttek,
Új rendelése az otthoni rögnek.

Elhallgatott s a röghez visszatért,
Mint földműves, — a harc, ha véget ért.

A sors kiáltott; válasszatok hát;
A szűföldet-e, vagy a hazát?

Ő túl régi s mai határokon
Zászlót bontott egy magyar csillagon.

Hisz abban, ami örökkévaló,
Fegyverrel, csellel ki nem irtható.

Abban, mi bennünk oly magyar s oly mély,
Hogy idegen kéz odáig nem ér.

Nem a mi dolgunk igazságot tenni,
A mi dolgunk csak: igazabbá lenni.

Elhallgatott, mert vad tusák közül
Immáron Istenéhez menekül.

Vele köt este-reggel új kötést,
És rábizza az igazságtévést.

Ezekben a verssorokban nemcsak a költő sorsa és elrendeltetése van, hanem annak a nemzetnek, vagy talán nemzetrésznek sorsa és elrendeltetése is, amelynek nevében a szétdarabolás fájdalmas esztendőben a harcos költő az égre kiáltotta fájdalmát és megaláztatását s amely szenvedés később kisebbségi sorsában egyre belsőbb és belsőbb körökre vonult vissza, hogy megvédje azt, amit erőszak tőle el nem vehetett; emberségét és magyarságát s a szenvedés tüzeiben megtisztulva várja annak a napnak a beköszöntését, amidőn a Gondviselés igazságot szolgáltat néki.

Reményik Sándort testi és lelki alkata a kisebbségi sors, a szenvedés, a krisztusi önfeláldozás költőjévé predestinálták s bár harci kúrtként rivallt, mikor annak az ideje járt, bizonyos, hogy elrendeltetése a kisebbségi sors megéneklése volt. A tragédia napjai elmúltak, a békeszerződést aláírták, utána a munka és a belső építés szürke hétköznapijai következtek és ezekben a hétköznapiokban kellett megmenteni a nemzet Erdélyben maradt részét azokra az időkre, amidőn a sors döntését számon lehetett kérni a hatalmaskodóktól. Ezek a hétköznapiok már más magatartást kívántak s a jó magyarság kellékeit is másként szabták meg azok részére, akik vállalták a kisebbségi sorsot. A harcos Végváriból így lett a kisebbségi sors Reményik Sándora, akinek békesége azonban cselekvő és krisztusi békesség, annak a krisztusi békességnek hitvallása, amely időnként azért nem restelt ostort venni a kezébe, hogy Isten templomából kiűzze a lelketlen kúfárokat.

A Végvári-versek égre lobbanó hazafisága még a háborúelőtti többségi magyarság patétikus lelkiségéből született, ebből következett a versek hasonló stílusa is. De már ezek között a Végvári-versek között is találunk néhányat, amelyekben felbukkan és teljes vértetében elénk lép a kisebbségi sorsot is vállaló új magyar, Reményik Sándor későbbi kisebbségi költészete. Ezekből a versekből már az új fájdalom tüzeiben izzított és letisztult nemes pátosz szólal felénk. Már 1918 decemberében útjába áll azoknak, akik fájdalmukban és elkeseredésükben úgy döntenek, hogy elhagyják a szülőföldet s szemükbe harsogja: Eredj, ha tudsz!

..Eredj, ha tudsz!
Eredj, ha gondolod,
Hogy valahol, bárhol a nagy világon
Könnyebb lesz majd a sorsot hordanod.
Eredj...
Szállj, mint a fecske, délnek,
Vagy északnak, mint a viharadár,
Magasából a mérhetetlen égnek
Kémleld a pontot,
Hol fészekrakó vágyaid kibontod.
Eredj, ha tudsz.

Eredj, ha hittelen
Hiszed: a hontalanság odakünn
Nem keserűbb, mint idebenn.
Eredj, ha azt hiszed,
Hogy odakünn a világban nem ácsol
A lelkedből, ez érző, élő fából
Az emlékezés új kereszteteket...“

És később:

„Itthon maradok én!
Károgva és sötétén,
Mint téli varjú száraz jegenyén.
Még nem tudom:
Jut-e nekem egy nyugalmas sarok,
De itthon maradok.

Leszek őrlő szú az idegen fában,
Leszek az alj a felhajtott kupában,
Miazma, láz, lappangó, rút féreg,
De itthon maradok!

De teljes erőből Végvári lázít még ezekből a sorokból:

„Akarok lenni a halálharang,
Mely temet bár; halló fülekbe cseng
És lázít; visszavenni a mienk!
Akarok lenni a gyújtózsínór,
A kanóc része, lángralobbant vér,
Mely titkon kúszik tíz-száz évekig
Hamuban, éjben,
Míg a keservek lóporához ér
És akkor...“

Még nem tudom:
Jut-e nekem egy nyugalmas sarok,
De addig, varjú a száraz jegenyén;
Én itthon maradok.

Mint a hógörgeteg, tört előre ez a vers és járt valóban szájról-szájra, jutott kéztől-kézig s készítette elő a lelkeket a kisebbségi sors vállalására és vállalására. A másik vers hangja már csendesebb, nem ilyen tragikus, de annál mélységesebb és megrázóbb. Az elszakított magyarságot azokhoz a bányászokhoz hasonlítja, akiknek feje fölött beomlott a tárna s akik most lenn a föld mélyén ülnek és várják keserű sorsuk beteljesülését.

„Testvéreink, ti drágák odafenn,
Zokog-e értünk hét falu harangja?
Sikolt-e értünk a vészharang?
— Hozánk a mélybe nem hatol a hangja.

Csak néha-néha szűrődik a mélybe
Hozzánk egy finom, halk kopogtatás,
Talán csak túlfeszült agyunk zenéje,
Talán csak önnön szívünk — semmi más...“

Itt hajlik át lassan Végyvári, a harcos, keserű, lázadó vitéz a kisebbségi ember dacos, kemény, kitartó és elmélyülő magyarságú lelkeletébe. Ezt az átmenetét több versében megtaláljuk s ugyanakkor mind erőteljesebben jutnak felszínre lírai versei, amelyek komoly, mélyregeesen hívő egyéniségének tiszta megnyilvánulásai. Mind jobban elénk bontakozik Reményik Sándor, a révedező pillantású és imbolygó járású költő, aki szinte mérhetetlen fájdalom súlya alatt roskadozik, mintha csak keresztet hordozna. Igen, ő azt is hordozott, gyöngye fizikuma és mélyen érző lelke, befelé fordult fájdalomának súlyos keresztjét. Mind közelebb jut Krisztushoz és mind többet hirdeti verseiben az evangéliumot. Mélyen hívő lélek, vallásos költő s ez a mélyregees hit és valóságosság, a tiszta krisztusi evangélium az, amely átmelegíti, felmagasztosítja az elvállalt kisebbségi sorsot és a kisebbségi költő verseit, míg nem nemzeti érzését teljes egészében megtartva eléri a legtisztább humanumig. S ne feledjük: Reményik Sándor erdélyi költő, protestáns ember, kisebbségi magyar, aki saját nemzete sorsában látja összenőni Krisztus egyházait a nemzetével, a hit evangéliumát a nemzet jövőjébe vetett hittel. S már ekkor, a huszas évek elején is bátran szembenéz a halállal és nyugodtan mondja:

„Holtom után ne keressetek
Leszek sehhol — és mindenütt leszek...“

Egyre nagyobbak ekkor már belső tusakodásai, a harcos magyar tusakodik a sorsát vállaló költővel. Ki látja, ki érzi ezt a tusakodást? Úgy érzi, meg kell írnia, vallomást kell tennie nemzetének.

„Árva nemzetség, Erdély népe, Te,
Ki szegény lelkem pajzsra emeléd,
Ki meghallgatod mindig a szavam,
Ha magányból kilépek eléd;
Állj meg ma velem egy szokatlan szóra,
Hadd legyen ez a csöndes esti óra
Egy fájó, nehéz, komor vallomás.

S elmondván, a versben, hogy miként küzdött a »kísértetek és kétségek seregével«, elmondván bukásait és fölemelkedéseit e tusakodásokban, így végzi vallomását:

„Mert tudnod kell, hogy miként viaskodtam,
Hogy remegtek a gyöngye idegek!...
S mibe került, hogy hajókötellekké,
Acélsodronyokká meredjenek
A kényszerűség nagy pillanatára!...
Hogy azután a hitevesztett lélek,
Mint csüggött virág roskadjon magába.

Tudnod kell, Népem, hogy én itt hogy jártam:
Szédülő fejjel és halálra váltan,
Amíg Neked az üdvösség borát
És az örökéletet predikáltam.“

Mind tisztábban érzi elrendeltetését és hivatását, azt, hogy magára maradt, kisebbségi sorsba zuhant nemzetének biztatója és egyben összekötő kapcsa is legyen. Embersége kiszélesedik, magyarsága elmélyül.

„Mert én vagyok a foglalat,
Mely minden arcról egybegyűjti
Az ős testvér-vonásokat
És én vagyok az ötvözet,
Amelyben tűz a vízzel összefér,
S a híd vagyok, mely átvezet
S a sarkoktól a trópusokig ér“.

Az esztendők egymásután múlnak s ő egyre feketébb kisebbségi sorsában mind világosabban látja azokat az értékeket, amelyek ebben a sorsban is megmaradtak. Ezek között természetesen első helyen áll az evangélium, az egyházak, amelyek a magyarságot befogadták óvó falaik közé. Reményik mind közelebb kerül a kereszténységhez, de nem ahhoz, amely ezekben az évtizedekben itt körülöttünk félelmetesen, egyre többször van az ajkakon s egyre kevésbé a lelkekben. A költő magához Krisztushoz kerül közelebb. »Kezdetben vala az Ige«, mondja az Írás. És Reményik is megírja »Az ige« c. versét.

„Vigyázzatok ma jól, mikor beszéltek
És áhitattal ejtsétek a szót,
A nyelv ma néktek végső menedéktek,
A nyelv ma tündérvár és katakombá,
Vigyázzatok ma jó!, mikor beszéltek!

E drága nyelvet porrá ne törjétek,
Ne nyuljon hozzá avatatlanul
Senki; ne szaggassátok szirmait
A rózsafának, mely hóban virul.
Úgy beszéljen ma ki-ki magyarul,
Mint ha imádkozna,
Mint ha aranyat, tömjént, myrrhát hozna!...“

A mélyre sülyedt Erdélyt Atlantiszhoz hasonlítja s azt írja:

Mint At'antisz, a régelsüllyedt ország,
Halljátok? Erdély harangoz a mélyben.
Elmerült székely faluk hangja szól
Halkan, halkán a tengerfenéken.
Magyar hajósok, hallgatózzatok,
Ha jártok ott fent a fergeteges éjben,
Erdély harangoz, harangoz a mélyben...

Az erdélyi magyarság élete mind bensőbb és belsőbb körökre vonul vissza. Az erdélyi magyar egyesületek, dalárdák jelentősége megnövekszik. Tudja ezt a költő, aki egyik erdélyi dalárda zászlószentelésére verset ír.

„Ez a zászló nem fog lobogni már
Se vár fokán, se sáncárok felett.
Egyet jelent: a gyűlölet erős,
De mégis erősebb a szeretet.
Egyet jelent: míg zimankós idő jár
És köröskörül felleges az ég,
Alatta dolgozik s imádkozik
S dalol, dalol egy zászlóaljnyi nép“.

Mikor 1926-ban, a mohácsi csata négyszázéves évfordulóján a magyarság visszaemlékezik az akkori szörnyű nemzeti tragédiára, a kisebbségi költő így emlékeztet az évfordulóra:

„Éjszaka jön, százötvenéves éj.
S ki éjben születik majd, mit csináljon?
Dolgozzék, imádkozzék, túrjon, várjon,
S a sírba is reménysugárral szálljon,
Ha könnyel sózott kenyerét megette.
Mert változnak a csillagok felette.“

Pedig akkor még nagyon is nem változtak a csillagok, hanem mereven egyhelyben álltak, olyan mereven, mintha legalább százötven esztendeig nem akarnának elmozdulni. A kisebbségi sors költője azonban másként látott. Messzebb tekintett s mélyebb tanulságot tudott adni nemzetének.

S ha sok minden téren bezárultak a kapuk a kisebbségi sorsba süllyedt nemzet előtt, a belső körön belül még mindig új lehetőségek nyíltak. Elmélyedni, befelé fordulni, dolgozni és alkotni. Ha a mi háborúnk elveszett s kardunk összetört, Isten másféle fegyvert adott kezünkbe. Egy festőművész társának így ír:

„Kifele, Testvér,„ nincs számunkra út,
De befele még sok ösvény vezet.
A magyar lélek kincses labirint.
Művész-testvérem, fogd az ecsetet!

Keményen fogd meg, mintha dárdát fognál,
Én is úgy fogom tollam; kardomat.
Kapcsolja össze sajtó sebeinket
Egy néma, szörnyű életakarát!...“

Már egy évtized telt el kisebbségi sorsban, a nemzet szétszakítatásában s ez alatt mint az ömlő vér, bizony tíz és tízezrek hagyták el az ősi földet. Az »Eredj, ha tudsz« költője tulajdonképpen a tíz év előtti gondolatot újítja meg, amikor verset ír egy fiatal asszonyhoz, aki mint lány hagyta itt Erdélyt s most idejött férjhez, vissza.

„Én nem ismerlek Téged, ifjú nő,
De Te vagy az én elégtételem,
Ki annyi drága ismerős után
Hasztalan tártam ki tartó kezem:
Hozsánna neked, aki visszajöttél.

A hegyek istene legyen veled,
Áldott a frigy, mely visszarágadt,
Sodró, szerelmes, székely Nemere, —
Hozsánna Neked, aki visszajöttél...“

S bizony a kisebbségi sors mélységét, furcsaságát, sokszor kettős arcát, kényszerű álorcáját is magyarázza az a vers, melyet »Az álorcás magyar« címen Bethlen Gáborról ír.

„Előre két lépés, meg vissza három,
Kettő kelet, kettő nyugat felé;
Az ördögökkel kellett cimborálni
Látszathból néha — mindig Istenért!

Ő lett az új, az álorcás magyar,
A kérdező; Ki látott engemet?
Az alkudozva is félelmes úr,
A hajongva is töretlen gerinc.“

Nagyon mélyre ért ekkor a kisebbségi sorsban Reményik Sándor. Mintha, mintha csak az örök magyar sors kísértett volna fel ebben az új meghatározásban, hogy »kisebbségi.« A fogalmak változhatnak, a lényeg sokszor ugyanaz marad. Midőn Reményik a kisebbségi sorsot énekelte, mintha az örök magyar küzdelemet énekelte volna.

S már rég a kisebbségi sors tudatos éneke, amikor visszakívánja régi szerepét, azt az időt, amikor még »riadó kiáltás« volt:

„Akarok lenni még egyszer kiáltás...
Óh, Doktorom, gyógyíts meg engemet, —
De ne gyógyíts meg engemet magamnak,
Mert annak jaj csak, ki magának él
és annak jaj csak, ki magának szenved
És annak jaj csak, ki meghal — magának.
Hadd éljek ismét testvérközösségben,
Hadd legyenek ismét ember és magyar...“

Ez a többségi, a boldog magyar élet visszakívánása, lecsuklás a keresztúton, de annyi csak, mint Krisztus lecsuklása, míg arcát Veronika megtörli kendőjével. S máris vállalja tovább a karszti sorsot, sőt csak ezután születnek meg igazán kisebbségi sorsot valló versei.

S már ismét Erdély lelke szólal meg benne, a történelmi erdélyi lélek, amely a tordai gyűlésen valaha elsőnek hirdette meg a lelkiismereti szabadságot, midőn a Bucsecs, Csukás, Királykő és Kőhavas rengetegeit járva — találkozik a szabadsággal. A kisebbségi sors költője a fellegek magasságába emelkedik itten s így énekel minden népek drága kincseről:

„A Nagykőhavason mentem én átál
És találkoztam fent a Szabadsággal.

Ment nagy léptekkel; világ száműzötte,
Fenyőszag tömjénezett körülötte.

Kalapján virított a sziklarózsa,
Vissza se nézett a völgybe alóla.

Vándorbotjával verte a követ,
Minden ütése villámot vetett.

A hátizsákja telve ezerjőval,
Ezerjőval, embernek nemvalóval.

...Ment vö'gyből fel, világból kifele;
Ki-ki lássa, mire megy nélküle.

Ment, az embertől egyre távolodva,
Ment csúcsról-csúcsra, csillagtávokba.

Kincse túldrága volt méltatlanoknak,
Vitte ajándékkul az angyaloknak...”

Az erdélyi magyarság legelkeseredettebb harcait templomáért, egyházaíért és az iskoláért vívta. A kisebbségi magyarság legkeményebb küzdelme volt ez, hiszen a legbelsőbb körön álltak ezek a legdrágább kincsek, ezekhez ragaszkodott legkétségbeesettebben. Egyik leghíresebb kisebbségi verse »A templom és iskola«, amelyet nemcsak Erdélyben, hanem az anyaországban is, mint egyik legjellemzőbb Reményik-verset szavaltak. Keserűen fakad ki a költő:

„A koldusnak, a páriának,
A jöttmentnek is van joga
Istenéhez apái módján
És nyelvén fohászzkodnia.
Csak nektek ajánlgatják templomul
Az útszélét s az égbolt sátorát?
Ne hagyjátok a templomot,
A templomot s az iskolát!

Kicsi fehér templomotokba
Most minden erők tömörülnek,
Kicsi fehér templompadokba
A holtak is mellétek ülnek.
A nagyapáink, nagyanyáink,
Szemükbe biztatás vagy vád:
Ne hagyjátok a templomot,
A templomot, az iskolát!...”

S mikor odaát Magyarországon az egyik Erdélyből kijött vezető-ember ajkáról elhangzik a kisebbségi sorsról a »nem lehet, akkor

Reményik Sándor megírja egyik leghíresebb kisebbségi versét, amelyben akárhogy is, de a szülőföldön való kisebbségi sors vállalására bírja magyar testvéreit. Így születik meg az »Ahogy lehet!«

„Testvéreim, bizony, nem jól élünk mi,
Nem apáinknak tetsző életet.
De aki másképp tehetne helyünkben
Az vesse reánk az első követ!
Minden percünk kínzó kiegészés;
Ahogy lehet!

...Te is testvérem, karszti sorsodat
Fogadd el s védd meg karszti földedet,
Azt a sírodnak is kevés humuszt,
Azt a pár négyzetméternyi helyet
S azt a fölséges Isten-lábnymot
Mit a lavina minden rohama
Eltörölni még sohasem tudott.
Védd ezt a talpalattnyi telkedet,
Cserépkancsodat és tűzhelyedet,
Utolsó darab száraz kenyered!
De azt aztán foggal, tíz körömmel,
Démoni dühvel és örült örömmel —
Ahogy lehet...

Ahogy lehet...

S a kisebbségi sors vállalásának e legmagasabb fokú fortisszimója után vajjon jöhet-e még fokozás? Jöhet-e még ennél is több, ki-tartásban, ragaszkodásban, az utolsó talpalattnyi föld védelmezésében? Jöhet. Az Ige, az evangélium szava. A kisebbségi élet fortisszimója után a pianissimó, de az a lélek legmélyéről. A kisebbségi sors vallója és vállalója látja a történelmi igazságszolgáltatást, az Úr meglátatja vele az Igéret földjét. S a költő felelete: Igen, Uram. A legkeresztényibb és egyben legmagyarabb és legemberibb igen. Egyik legutolsó versében a *Ne ítéldj* című költeményben írja:

„Istenem, add, hogy mind halkabb legyek —
Versben s mindennapi beszédben
Csak a szükségeset beszéljem.
De akkor szómban súly legyen s erő
S mégis egyre inkább simogatás:
Ezer kardos szónál többet tevő.
S végül ne legyek más, mint egy szelíd igen,
[vagy nem,
De egyre inkább csak igen
Mindenre ámen és igen.
Szelíd lepke, mely a szívek kelyhére ül.
Ámen. Igen. És a gonosztól van
Minden azonfelül...“

Csuka Zoltán

**ÁSGUTHY ERZSÉBET:
NE KÉRDEZD...
POZSONYI ANNA:
ÚKÖZBEN**

(Egy eperjesi

meg egy pozsonyi verseskötény)

Ásguthy Erzsébet és Pozsonyi Anna friss termését kínálja egy csinos könyv és egy szerény kis füzet a könyynapi ki-sebbségi sátorban. Szabadkáig ki lehet olvasni, úgy hogy a kiskéri tájról se feledkeznek meg az ember. Amit megmondhat róluk az ember, azzal is könnyen meg van.

Ásguthy Erzsébet lírája a jellegzetes finom és puha női hang mögött valami kemény, már-már férfias lüktetést sejtet. (Bábel tornya, Te voltál a galamb, Varjak). Ahol ezt a hangot női ösztönének rezdüléseire bízta: sokáig remeg bennük: (Fésülködöm, Itt a kövön ülök, vagy a Levél, melyben ilyen játékos szép hullámváz kísér:

.....

Szavam, melyet csak szél sodor
tova,

mint botor

gyermek,

aki tétova

kézzel

avarba hullt gyöngyöt keres

az őszi ködben —

Vagy pedig a Kedden c. kis költeménye.

Meggyőző költő. (A Szem). Különösen ott, ahol nem tudja, mintegy elfelejti, hogy kifelé szól. Ez így van rendjén. Érdekes volna odafigyelni, hogy a bibliai témái, melyekhez csak a lüktető formát adja, mily tüneményesen sikkasztják el a valódi lírát; üres sorok sodródása csupán.

Tájélménye halvány.

Formája nyugtalan, szeszélyes, nőies. A kötöttség még a szonettnek szánt versében is meglapul. Pedig, ha szükségét érzi, biztosan pattan a rím. A ritmus meg legtöbbször kifogástalan. Ez ad lírá-

jának létjogosultságot, mert igazat ad egy francia költőnek, miszerint nem lehet rossz írás az, ami magával ragad.

A kötet külalakja és tehnikája finoman simul a tartalomhoz.

*

Pozsonyi Anna füzete igénytelen írás. Majd minden verse prózába süpped:

— ...

Dolgos, eres két kezed

sokan nem is tudják, hogy

létezett —

írja anyja emlékére. Egy kurtább kérdőmondatral megmenthetné volna a próza sorától a drága emléket.

Egész lírája egyenetlen jellegű. Teljes verset nem talál ni a füzetben. Ami van pár lendületes sor, agyonnyomja a terjengősség, vagy a hangváltás. Pedig igazán rövid versekről van szó.

Rímélése primitív. A hang sokszor bántón töredezik. Úgyhogy csak gáncs a forma egy-egy szép gondolon is (Képzletbeli gyermekemhez).

Az ember akaratlanul is össze-tesz, egymás mellé állítja két versét és kérdi: lehetséges, hogy a kettőt egy toll írta? (Altató, — Csallóköz).

Amit az előbb mondtam, hogy a forma csak gáncsolja, ellenőrizhető a Szerelmes vers-ben meg a Két madár-ban. Nem idézek, félek, hogy jóval több kivetnivalót írnek le, mint olyat, melyről az ember úgy érzi, hogy az írónőnek le kellett írnia.

Dudás Kálmán

TIMÁR FERENC:

BÁCSKAI PÓSTA

Régóta várjuk a póstást, mert már jóideje annak, hogy bekanyarodott az utcánkba. De sokat vesztelt a gürc, a kenyérharc, a tunya közöny — a bácskai írórsors kapui alatt. Most végre becsönget hozzánk. Mit hozott?

Rövidebb, hosszabb; szép és közepekes lírai levelet az új magyar husvétről Szabadkán, a magyar zászlóról, az ismerős könnyecsepről, a mi ifjúságunkról, egy magános idegenről, a költőről a családban, egy tanácstalan kisdiaákról, egy lézengő-álmodozó emberről, egy palicsi megtérésről, egy karácsonyról, egy év búcsúztatásáról, születésnap i züllésről és arról, hogy egyszer ő is pihent az Adria kék szoknyája szélén.

A politika és riport tőzszomszéd-ságában hajtottak ezek a virágok. Ez sokat megmagyaráz. A napi munka után a fáradt agy álmodik: színeset, szépet zenél az ideg, a hang azonban nem bírja az iramot, kifárad, meglazul. Az újságíró sokszor kiérzik az álomból. Hogy nem tudja elaltatni az író, az hagyján — de néha mintha még szólaltatná is. Minek aligha látja hasznát a műfaj.

Nyilván azt is érzi Timár, hogy az új levelek a főszebádukt város első óráiból nem eléggé kiforrottak. Ez természetes is: nem állhat fölöttük, nincs meg a kellő távlat. Elmerül bennük, hangját elnyomják az esemény hullámai. És mégis kicséng olykor az elmerült hang, pl. ott, mikor arról a világról álmodik, »amelyben mindenki megkapja azt a helyet, amelyre képességei predestinálják. A munka, az igazság, az egészség és a szépség birodalmáról, amelyet nem tart sárga vigyorral bilincsek között az arany. Polgárai nem úgy szerzik majd meg a biztosságérzetet maguknak, hogy legalább két másik embertársuk torkán tartják a kezüket...«

Ez a hit s a kisebbségi hitünk is — s az élet szeretetének csípős íze és valami kamasz reménykedés húzódik a lirizálás mögött. Mert Timár elsősorban lírikus. A hangulatok játékszere. Sokat be-

szélgettem vele arról, hogy a líra feszültség, a vers robbanás, a próza meg apró sütögetések sora, hullámzó feszültségű áradat. A ritmust az anyagelosztás, az előadás és az író hallása meg ritmusérzke szabja hozzá. Ez utóbbi ízére Timár még nem jött rá. Innen ered írásai formai s ezen át hangulatbeli egyenletlensége. Idézetekkel kimutatható, hogyan csapja agyon pár suta, zenétlen sor az egész fejezet hitelét. Továbbá azt, miként válik biztosra a hang, ha a tükrös felszín alá rejtett mélységet lop — többnyire szellemes széljegyzetek alakjában — avagy laposodik el, ha túlbuzgón fogná a mondanivalót.

Ezt a műfajt Szép Ernő teremtette a magyar irodalomban.

Timár tovább viszi, megtoldja, szélesíti és olykor oly szerencsésen mélyít rajta, hogy úgy érezzük kiesik a keretből. A keret reccsen, a forma szétpattan és komolyabb műfaj felé mutat. Semmiesetre sem a zárt maupassanti novella felé, hanem a lírai hullámzású, könnyű, időrendet tagadó kisregény felé. Márai nyomai érezhetők Timáron. Merész kísérlet, könnyen vakutcába tévedhet vele. Előbb találja meg biztos hangját, mérje le erejét, tisztítson, töltsön a kátyús úton. Hamár Márai a mestere, tanuljon tőle dolgokat elhallgatni és zökkenőten előadásmódot. A lélegzete meg van hozzá.

Egy helyen mintha említene is, egy levélben, hogy csak az idején és idegállapotán múlik, hogy nem fordul a regény felé. Vállaljam a kontár bábáskodást? Hálátlan szerep. Azonban, mint a postás kezébe, ha nem csalódtunk a postáiban, zsebébe tesszem szelíd, bátorító biztatásomat.

Dudás Kálmán

Cs. SZABÓ LÁSZLÓ: A KÍGYÓ

(Franklin Társulat)

Mindig igazat ad a halott költőnek, neki mindig ünnep az írás. Ezt mindigjárt előljáróban kell említenem, mert Cs. Szabó László minden írásának az a kulcsa. Ebben nyer magyarázatot minden egyes alkotásának az a már-már verserényszerű jellege is: a szilárd felépítés, a szigorú zártság és befejezettség. És a megbonthatatlan-ság: mert a fényt és illatot, a nosztalgiát és a sóvár, zengő feszültséget nem lehet megbontani. Kár, hogy ezt a nyugtalan gőzölgést, ami a felsorolt elemek párlata, nem lehet megmenteni olyanmód, mint ahogyan a beleesett rovar mozdulatát őrzi meg a borostyánkő. Ha azonban tudjuk azt, hogy a műfajjal mindez elkerülhetetlenül forma lesz és súly: Cs. Szabó László első és e második elbeszélés-kötetét mégis rokonítja valami a borostyánkőhöz. Ez a valami az írásművészetének a titka.

Valahol egy későbbi írásában fölpanaszolja, hogy az említett első kötetének egyik kedvenc novelláját (azt hiszem, többet is) kevesen szeretik. Ez valószínű. De nem meglepő, mert az, hogy igényes olvasóin is kifog, csak az ő igényességét mérl.

Új kötetével is csak arról győző meg, hogy egy szikrányit sem ad fel igényességéből és hogy a hősei írásról-írára szinte megdöbbentő biztonsággal és sorsszerűséggel hordják egyre növekvő bonyolult erejüket: a műveltséget. Ez az, ami mindigjárt az első, a címadó novellában megállít. Az embernek az az érzése támad, hogy a tudás, az ismeret adja meg a novella vázát, de mikor megtelik anyaggal s az anyag sütni, izzani és csillogni kezd: lüktet körötte az olasz ég

kékje s benne a két-három ember forrón fonódó sorsa feszegeti a kezetet. Az ember imbolyog, elvész szeme elől a váz, egy szédült sodródás az egész és magával ránt a tétova partról. S mire idegeiben apad a feszültség, már csak azt tudja, hogy vak dőbbenet kering benne, a mélység fölött megvillant előtte egy rejtett élmény: az, hogy a műveltség és az igényesség még a szerelemben is mily kérlelhetetlen bonyodalmakat támaszt... És mire felocsúdik, egy kicsit igazat ad Rousseauanak. Gyűlöli a problematikus embereket s akár az író, meg se látogatná őket, ha úgy tudná, hol rejtőzik az örvény a külső formák felszíne alatt.

»Senki se tehet a lénye súlya ellen.« László alkata a könnyű házassági alkunál sokkal, de sokkal súlyosabb szerződés. Termése az önmarcangoló szerelem. A vágy, hogy a szerelmet ki kell menteni a köznapi formák börtönéből s az a vallás, hogy egyedül méltó tükrözője csak a művészet nyújtotta némes bódulat lehet. Ágnesben egy velencei éjszaka lihegésének emléke kísért. Ösztöne az ismeretlen férfi felé sodorja. A férfi követe a kígyó. Az a harminc-negyven sor, melyben arról van szó, hogy a kígyó nem éri el mégsem Ágnes: merő dráma. Úgy hat, mintha a feszültség központja volna s a belőle sugárzó vezetékek hálózzák be az izzó vázat.

Már rég sejtem, hogy alkárcsak France. Cs. Szabó nemcsak szépíróktól tanult írni. Az »apai örökségét« — valószínű — mély és nagyon különböző hagyományok képezik. De egytől-egyig kiváló előd-jei lehettek. A kereszteződő kultúrák sokoldalú, jólvértezett bajnokai.

László ősei képzelt, szövevényes életrajzával, Goethe nyomába lépő nosztalgiájával s Kőrösi Csomáról

ejtett pár szavával: hogy »előtte egy egész falu álmódott évszázadokig az elszakadt keleti rokonról« — csak sejtet valamit abból a gomolygó nosztalgiából és finom atavizmból, mely a remeteségi szomorúságot megmintázza az Idegen c. remek novellában. Cardo nosztalgiája végzettszerű. Olyan, hogy megdermedt tőle az ember. Nem ismeri a derűt, a fájdalomra esküdött. A hugenotta és Ratibor csak megvilágítják ezt az embertelen fájdalmat és szomorúságot. Az ember önkéntelenül az író ősei felé fordul, keresné Cardo tragédiájának mélyről szivárgó titkait, melyek e kristályműben formát öltöttek, mint öles lángok árnya a falon; lecsapódtak, mint illó, bódító párlatok a hűtő göregekben.

A Kolostor előtt c. írásának olvasása közben végig Ducics Kék legendáit éreztem vissza. Cs. Szabó egybeült is emlékeztet a nagy szerb költő kemény és zengő prózájára. A dallamuk egy.

A kacor királyról való magyarvonatkozású üde utóplája új hang. Az ember sóhajt rá egyet és elszomorodik, nagyon elszomorodik. Az jut az eszébe, hogy a jogos érdem mennyire számúzott valami a népek életében, ha a rangadásról van szó.

Pár kedves balatoni képeslap és egynéhány éles erdélyi kismetszet egészíti ki a kötetet. Cs. Szabó szín- és hangulatbősége kiapadhatatlan. Bármily mélyen nyugszának is benne a színek és a hangok, megrezzent idegeknek éber asszociáló útjai felhozzák azokat a sok útbaeső réteg oly tisztán szűri őket, hogy a képeslapok tündökölnék, a metszeteknek pedig érezzük az élet.

Befejezésül: a heti műsor elkalodott. Egy este hinyitom a készülőket. A hang ismeretlen. Az er-

délyi metszeteket hallottam, egyikből pár mondatot. Erdélyi útikönyve még oly elevenen rezonált bennem, hogy azonnal ráismertem: Cs. Szabó olvasott fel. Ez több az eddigi vallomásnál.

Dudás Kálmán

Dr. FALL ENDRE:

JUGOSZLÁVIA ÖSSZEOMLÁSA (A DÉLVIDÉK VISSZATÉRÉSE)

Dr. Fall Endre könyve, önhibáján kívül, egyesíti magában mindazon elemeket, amelyek egy ponyvaregényt izgalmassá és érdekesítővé tesznek. Ez az izgalmas ponyva-anyag maga a cselekmény, Jugoszlávia huszonkésztendősi pünkösdi királyságának története. Nincs az a pokoli grand-guignol fantázia, mely a tényeket ponyvaszerűbben csoportosíthatná, mint az Jugoszlávia s az egykori Szerbia története folyamán kialakult. Nem tudjuk, a szerbeknek mi a véleményük a tulajdon történelmükről, amelyet nekik az iskolában épügy magasztosnak és mindenekfölöttvalónak tanítanak, mint nekünk a miénket; de arról a magaslatról ítélve meg a dolgokat, amelyről nekünk, mint kívülállóknak azokat áttekinteniünk megadatott, tagadhatatlanul szerencséseknak érezzük magunkat, hogy kívül állhatunk azon a varázskörön, mely a szerbeket bezárja s szerb mivoltukat megfellebbezhetetlen sorsukká és végzetükké teszi.

Ahogy dr. Fall Endre könyvéből megítélünk módunkban áll, szerbnek születni inkább végzet és sorscsapás, mint égi kegy. Ha van helye annak az osztályozásnak, mely az egyes nemzetek közt nemzedékről nemzedékre öröklött tulajdonságok alapján tesz különb-

seget, úgy a szerb nép jellemző jellemfogyatkozásainál és sajátos életfelfogásánál fogva nem az alkotó, erkölcs és kultúraterjesztő népek osztályába tartozik, hanem a romboló, kizsákmányoló, civilizációs küldetéstudattól át-nem-hatott népekébe: ragadozó. Nemzeti harcmodora is — pl. a csetnik- és komitácsi-bandáké — jellegzetes módon a tipikus ragadozók, a hiuz, a tigris harcmodóra emlékeztet s fő jellemvonása az alatomosság.

Indítatva érezzük magunkat arra, hogy itt közbevetőleg különbséget tegyünk szerbség és szerbség között. Magyarországon is élnek szerbek, akiknek életfelfogásától azonban mindaz távol áll, ami a szerbiai szerbséget, mint olyat, elsősorban jellemzi és meghatározza. A magyarországi szerbek, ép-úgy, mint pl. a ruthének is, az ezeréves magyar kultúra fogadott gyermekei, — és nem mosohagyermekai — a nyugati kultúra hordozói és szerves alkotói tényezői. A szerb kultúra bölcsője maga is Magyarországon ringott és csak a határon túljutva s az ezeréves magyar kultúra befolyása alól magát kivonva romlott meg és züllött balkánivá.

Az emberiség ősi ösztönei eredetileg bizonyára egytől-egyig jog- és társadalomellenesek voltak és csak a civilizáció általános terhódítása folyamán nemesedtek, »szelídültek« meg fokról-fokra. A szerb nép tragédiája azonban éppen az, hogy ebből a fejlődésből lemaradt s jó néhány száz évvel megkésve fut a történelem után. Ez az oka annak, hogy a szerb nép még ma is körülbelül az egykori török és tatár hordák szellemében fogja fel nemzeti küldetését. Hódító törekvéseit merőben anyagiassá szempontok hatják át; fényről, hatalomról, gazdagságról

álmodozik s ezt újabb és újabb területek meghódítása, alkotó és termelő tömegek leigázása útján véli elérni; a konc, a zsákmányizgatja elsősorban. Nincs érzéke a civilizáció nagy eredményeinek és értékeinek méltánylásához; barbár. Szerepét úgy fogja fel, hogy elég nemzetet alkotnia s nemzeti önállóságra hivatkozni ahhoz, hogy az európai nemzetek társadalmában mint egyenjogú és egyenrangú fél foglalhasson helyet: adja az államot, anélkül, hogy jelentené. Ősi vadsága és erőszakos, tekintetnélküli fellépése az idők folyamán azokat is ellenségeivé tette, akik egy időben barátainak vagy testvéreinek vallották magukat. Így a huszonkétesztendő »nagyszerb« uralom csak arra volt jó, hogy Szerbia, mint európai tényező és jogállam egyszer és mindenkorra lejárja magát, eljártssza a szerepét a világtörténelem színpadán.

Dr. Fall Endré könyvét olvasva, külön élményünk, hogy a »regény« szenvedő hőseinek sorsáért szorongó olvasó szerepében önmagunkért szorongunk s az isteni és költői igazságszolgáltatást, mely végül ármány és cselszövény fölött diadalmaskodik, egyben a tulajdon személyes elégtételünknek is érezzük.

Kisbéry János

**HONT FERENC: AZ ELTÜNT
MAGYAR SZÍNJÁTÉK.
(OFFICINA KIADÁS)**

Hont Ferenc könyvével nemzeti kultúránk egy új tudományággal bővült: a színjáték-kutatás tudományával. Vajjon ez a bővülés egyben nemzeti kultúránk gazdagodását is jelenti-e? Tudnunk kell erről, hogy az ügybuzgóság sohasem megbízható mértéke vagy éppen biztosítéka valamely ügy lét-

jogosultságának. Az emberek minden lehető és lehetetlen alkalmat megragadnak arra, hogy általa tevékenykedő hajlamuk kielégülést nyerjen. »Szükségre van szükség«, mondja erről Nietzsche. Hányféle kör és egyesület alakult már és fejtett ki »működést« minden különösebb jogcím és szükség nélkül, csak azért, mert az emberekben ottzunnyadó »elnök«, »titkár« ésatöbbi szerepet, hivatalt igényelt. Épígy keletkeztek már tudományágak is, amelyek nem bizonyultak egyebeknek a tudománnyal való meddő és öncélú pepecselgetésnél.

Hont Ferenc könyvéről el kell ismernünk, hogy alapos és körültekintő odaadással készült. Szigorúan vett tudományos szempontból semmi kifogás sem merülhet fel ellene. Nem elmélet, légbőlkapott hipotézis, mely fölé a szerzője újabb feltevésekből és ezek elméleti következményeiből nagyhirtelesen tetőt próbál ácsolni. Mindig az adótt valóság talaján mozog, s ahol csak teheti, hiteles forrásokra támaszkodik. Csak éppen a maga elé tűzött cél az, mely nem győz meg teljesen bennünket arról, hogy érdemes volt fáradnia s történeti kútfők kásahegyén keresztesül alagutat rágna. Amikor gyakran önmagunkat legyőzve s lankadó érdeklődésünket mesterségesen csigázva végigkísérjük az íróat ezen az alagúton és a túlsó oldalon kijutunk belőle, nem tárnak fel előttünk új horizontok, amelyeken a tekintetünk felüldülve pihenne meg s amelyek eddigi szempontjaink lényeges gyarapodását eredményeznék. Hont Ferenc a tényleges ősi magyar színijáték hiányában színijátásunk, illetve »a színijátás egészen kezdeti megnyilvánulásaira veti magát s a népi színijátékszerű szokások, gyer-

mekjátékok, köszöntők, mondókák, alkalmi szertartások beható elemzése alapján igyekszik soha megsem-született ősi színijátásunk alapelveit rekonstruálni, azt, hogy milyen lett volna vagy milyennek kellene lennie, ha ez ősi színijátékhagyományok alapján fejlődött és alakult volna ki.

Ami e módszer megbízhatóságát illeti, legfőbb ellenvetésünk ellene az, hogy ősi színijátásunk e megnyilvánulásai, amelyek végtére mindössze néhány cseréptörmelék-re szorítkoznak, nem elégségesek ahhoz, hogy belőlük a ma követeendő irányelveire következtetéseket vonjunk le s ősi színijátásunkkal a rég megszakadt szerves kapcsolatot helyreállítsuk. Hont Ferenc, nagyon helyesen, színijátásunk sajátos alapelveit ott keresi, ahol azok minden idegen befolyástól mentesen a nemzet ősi, veleszületett színijátászó ösztönéből fakadnak. De ezek a »leletek« annyira a színijátás őskorából és kizárólag csak a színijátás őskorából valók, hogy azokat mai színijátásunkkal vonatkozásba hozni s belőlük bármely lényeges tételt levezetni lehetetlen. Érdemes-e hát áskálni s nemzeti színijátásunk gyökereit a messzi múltban keresni, abban a múltban, amellyel való szerves kapcsolatunk régésrég megszakadt? Csak a kérdést vettem fel, mert válaszolni rá nem érzem magamat illetékesnek.

Kisbéry János

**KOSZTOLÁNYI DEZSŐ:
LÁNGELMÉK.
NYUGAT KIADÁSA**

Mint lelkes rajongója, mindig úgy vélekedtem Kosztolányi munkásságáról, hogy kora azt nem értékeli eléggé. Ő maga is így érez-

te. Egy alkalommal arról panaszkodott, hogy németre lefordított munkássága sokkal jelentősebb, mint amit itthon kifejt. De erről, mint oly körülményről, mely alkalmas arra, hogy köreit megzavarja, nem volt hajlandó tudomást venni s egy türelmetlen kézmozdulattal félbeszakítva magát, gyorsan másra terelte a szót. Felhevült rajongásom és együttérzésem extázisában már ekkor gyakran elgondolkodtam azon, hogy Kosztolányi is, mint minden nagyság, a személyes létezésével voltaképpen árnyékot vet önmagára, minél nagyobb a jelentősége, annál inkább és biztosra vettem, hogy nagysága szükségképpen csak a halála után fog kibontakozni teljes fényében. Miért vittem ezt olyan biztosra? Mert minden dolog csak annak teljes ellentéte — negatívuma — által érzékelhető a maga teljességében. Mit tud az az életről, aki még sohasem gondolt a halálra; például az állat? Kosztolányi állandóan a halálra gondolt és ezért nem tudott betelni az élettel; ezért ragadta meg és tartotta fogva minden életjelenség, ezért érezte át, ezerszeresen felfokozva, a létezés minden kínját és gyönyörét, a múlt pillanat felmérhetetlen jelentőségét. Kosztolányi abszolút értékét is csak Kosztolányi abszolút hiánya juttathatta kifejezésre, mert amit nem mint veszteséget érzünk át, annak igazi jelentőségét alapjában véve soha fel nem foghatjuk.

Ez most bekövetkezett. Állapítam meg, hogy amióta meghalt, nevét sokkal többet visszhangozza a sajtó, mint amikor még élt és dolgozott? Mely alkalomból, ha szabad magunkat így kifejeznünk? Az írónak most, a halála után, már igazán nem állt módjában korrigálni tehetését, engedménye-

ket tennie a közízlésnek, végrehajtani magán azt a szellemi harakirit, amelyet elgáncsolói annyit reklamáltak rajta. Nem ért rá »megigazulni«, töredelmesen magábaszállni, penitenciát tartani; »halálos bűnben« halt meg, abban a bűnben, amelyben életében leg többet vétkezett, önmagával való hajthatatlan azonosossága szigorú pecsétjével örökre összezárt ajkain. Nem ő volt az, aki térdet-fejet hajtott, aki bármit is visszavont és ime, most az ajtók és szívek mégis feltárnak előtte s az alázatos hódolók serege földighajtott zászlóval fogadja, mint valami királyt. Mi történt, ha szabad magunkat így kifejeznünk? Történt egyáltalán valami? Semmi sem történt. Csak a költő porhüvelye, szellemének árnyéka állt félre az útból, hogy ne zavarja a kilátást és főként, a belátást, ne álljon az útban, mint szigetelő közeg, lélek és lélek között. Kosztolányi Dezso meghalt, nyilván csak azért, hogy végre élni kezdjen. A lángelme bosszúja az, hogy a halála után visszajár kísérteni.

*

Posthumus köete — milyen jellemző ez is! — egyáltalán nem posthumus alkotás, hanem a még életében elszórtan megjelent, hasonló természetű írásait foglalja egybe. Ezekhez a lángelmékhez Kosztolányit különös kapcsolat fűzte. Tulajdonképpeni jelentőségük személyes vonatkozású. Azt a házi atmoszférát jelentik számára, amelynek élete folyamán mindig hiányát érezte s amellyel e profán világ légkörétől gyötört légszomjas költő mintegy mester-ségesen körülvette magát, belefúrva a fejét, mint a strucc a homokba; afféle lelki »vastüdő«, a nagy költő szelleméhez méltó szellemtársaság, amelynek egyes tag-

jait elhagyatottságában léptenyomon megidézte, mintegy fél-lábbal máris a túlvilágon élve. E szellemóriások legdédelgettebb alakja Shakespeare, akit hajlamai alapján legközvetlenebb hozzátartozójának érez s akivel nem győz betelni. Úgy nézegeti magát Shakespeare-ban, mint a tükörben. Shakespeare az ő igazolása, támasza, ihletője. Az irodalom legnagyobb heroszát bámulja benne, azt a kérielhetetlen következetes-séget és céltudatosságot, mely minden poklokon keresztül költővé avatja. Ugyanez a rajongás fűzte Cervanteshez is, akit példaképül állít minden korok költői elé, mert azt vallja, hogy a legtöbb hősiességet, önfeláldozást és önmegtágadást a sors a költőtől követeli meg.

Ez a közeli, mondhatnók szé-

mélyes kapcsolat avatja a »Lángelméket« Kosztolányi legmeghittebb írásművévé. Ahogyan Shakespeare-ban önmagát bámulta, úgy önmagát, önnön lánglelke visszhangját kereste és találta meg minden világnagyságban: az Örök Költő méltó változatát. Ez a rokoni közelség a nyitja annak, hogy ezeknek a nagy szellemeknek nincs titkuk előtte, mert a feladata mindössze annyi, hogy önmagát megmagyarázza belőlük. A világirodalom nagyjai Kosztolányi Dezsőben kétségtelenül legméltóbb tolmácsolójukat nyerték és ez a magyar irodalom számára is felbecsülhetetlen nyereség, mert oly közelségből mutatta meg őket, amilyen közelségbe nélküle sohasem kerülhetek volna hozzánk.

Kisbéry János

FOLYÓIRAT - SZEMLE

Kisbéry János folyóiratszemléje

KELET NÉPE. Szerkeszti: Móricz Zsigmond.

Németh László meghatározása szerint az új minőségi világrend alkotó-típusa az ezermester. Ilyen ezermester-féle ez a lap is. Nem tudományos és nem is művészeti vagy »irodalmi«. Amennyivel kevesebb, mint tudományos és művészeti, annyival több is: vadzseni. Irtózik attól, hogy az élet nagy, szüzi gerjedelmeit akár tudományos, akár művészeti eljárás útján sterilizálja. Nem szab feltételeket, mert minden fel-tétel már rendszerezés, elvonatkoztatás, szellemi kaloda. A szabad em-beri ösztönmegnyilvánulások lapja, egy darab boldogan lélegző termé-zet a magyar glóbusz Senki-Szigetén. Lapjain egy primitívebb, de cse-lekvő és alkotó szabadságában kevésbé korlátozott törzs verődött ösz-sze, nem amolyan hétvégi münomád-féle, hanem az ősi természettel szerves közösségben élő, sátrakban tanyázó, halászó-vadászó népesség. Azt hiszem, magam is közéjük kéredzkedem hamarosan a horgászó-kész-ségemmel.

JELENKÖR. Szerkeszti: Katona Jenő.

A keresztény életszemlélet harcok folyóirata, irodalmi, társada-lomtudományi, politikai, művészeti és filozófiai szemle, a nyugati kul-túrkapcsolatok ápolója. Célja: a keresztény Európa. Hódító küldetést vállalt, a Kereszt nevében, az Ige fegyvereivel. Lánggalosú Cerberus az élet kapujában, a hitetlenség, a romlás és pusztulás démonaival szemben.

SORSUNK. Szerkeszti: Várkonyi Nándor.

A Jannus Pannonius Társaság folyóirata, Pécs.

A decentralizáció eszményének tetetöltött megnyilvánulása s egy-ben program is. Vezérelve: Budapest az ország szíve, de mégsem a vi-lág közepe: nem Magyarország. Magyarország: mindaz, amit a Kárpá-toktól az Aldunáig magában foglal. Ami az ország fővárosának érdeke, az nem érdeke szükségképpen az országnak is. Nem érdeke jelesül, hogy vízfejű gyermek módjára satnya végtagokkal, elmaradt, istenhátamögöt-ti provinciákkal szerepeljen a világ előtt. Az országot csak az egész or-szág jelentheti, aminthogy a nemzetet sem valamely kiváltságos osz-tály, hanem az osztályok összessége képviseli. Célja, hogy helyrehozza mindazt, amit a századok a vidék érdekében megtenni elmulasztottak; a vidék autonóm kultúréletének kiépítése, művészetének, irodalmának ápolása, életszínvonalának a főváros életszínvonalára való emelése, sor-vadt kultúrizmainak céltudatos erősítése. A Sorsunk »mozgalma«: A provinciák jobbágyfelkelése a kiváltságok egyoldalú rendjét képviselő Budapesttel szemben.

LÁTHATÁR. Kisebbségi kultúrszemle. Szerkeszti: Csuka Zoltán.

Ahogyan a gazdálkodás mindegyre belterjesebbé válik, úgy válik belterjesebbé a társadalomtudományok művelése is. Ennek a belterjes »irányzatnak« az eredménye az az új tudományág, mely kisebbségtudomány néven foglal helyet a társadalomtudományok rendjében s amelynek úttörője és harcos prófétája Csuka Zoltán, a Délvidékről elszármazott tehetséges költő, akinek a délvidéki irodalom megteremtésében és felvirágoztatásában is oroszlánrészre volt. Az ő fellépésig a kisebbségtudomány művelése inkább ad hoc jellegűnek mondható, rendszeressé és megszervezetté az ő kisebbségtudományi folyóiratával vált. Célja: a kisebbségi problémák állandó nyilvántartása s az elnyomott kisebbségek érdekeinek erkölcsi képviselése.

MAGYAR CSILLAG. Szerkeszti: Ilyés Gyula.

Uj csillag a magyar irodalom egén. Vezércsillag? Az az érzésem, hogy a folyóirat címében van valami elkötelezettség — program — és küldetésvallalás-féle is. MórícZ Zsigmond nehézményezi ezt a címet. De talán csak az rt, mert nem így értelmezi, nem ezt az angyali szózatot hallja ki belőle. Én roppant tisztelettel bámulok föl rá, egyelőre. Ha vezércsillag, mely a tévedező pásztoroknak az utat mutatja a vak éjszakákban, úgy azt a jelképet választotta címerül és védőpajzsul, mely életünk egéről eddig valahogy mindig hiányzott.

A Magyar Csillag különben régi bolt, alapítva 1908 körül... és az új cégérrrel együtt csak gazdát cserélt. Azelőtt Nyugat-nak hívták s gazdáianná Babits Mihály halálával vált. A Nyugatot ez alkalommal sem felfedezni, sem elparentálni nem óhajtanám. Szerelmes tekintetemet e pillanatban a zsenge újszülött nyugózi le, akinek bölcsője körül friss izgalommal, aggódó szorongással sűrűnek, buzognak, tevékenykednek bába, komaasszony és az újdonsült apa, Ilyés Gyula. Tegyük le mi is jókívánságaink szerény csokrát az előszobában és gondolatban nyomjunk egy egészséges barackot az újszülött fejére: nagyra nőjj!

ALFÖLDI ŐRSÉG. Szerkeszti: Prókay Miklós.

Kissé vékonypénzű lapocska, legalább is az oldalszám tekintetében. Egész tartalma elférne egy ujságlap két oldalán. Emellett, mint a címlapról olvashatjuk, a lap mégis az »Alföldi Százak« Irótársaságának folyóirata. Százan fogtak össze ahhoz, hogy egy tollpíhényi lapot a vál-lukravegyenek. A teljesítmény nem valami lenyűgöző és kétségeket támaszt bennünk az iránt is, hogy ezek a »Százak« százan többen lennének, mint egyenkint és külön-külön.

MAGYAR SZEMLE. Szerkeszti: Eckhardt Sándor.

Szerkesztőbizottság: gróf Bethlen István és Szekfű Gyula.

A felvilágosodásnak az az eszményi korszaka, mely magát az értelmi megismerést érezte az élet nagy élményének, immár a múlté. Az emberi kultúrfejlődésnek ezt a pubertáskorszakát a kultúra férfikora váltotta fel. A fejlődés maga nagyjából lezárt folyamat, a megismerő értelem számára feladat már alig akad s a kultúremberiség a megismerés folyamán szerzett s a megismerés által kifejlesztett izmait egy meghatározott cél, a munka szolgálatába állította. A belső, öncélú for-

rongás állapotát a megállapodásra és térhódításra irányuló erőfeszítések korszaka váltotta fel. A kultúr-erők hordozói e ponton szükségképpen és elkerülhetetlenül szembekerültek egymással s a kultúremberiség idillikus gyermekkorát a szellemi, gazdasági és fegyveres hadiállapot, a háborúk harcos korszaka követte. E háborúk arcvonala meglehetősen áttekinthetetlen. Azt kell látnunk, hogy az egyes arcvonalakon belül kisebb-nagyobb arcvonalak alakulnak, amelyek ha nem is ágyúkkal és tankokkal, de a szellem fegyvereivel annál keményebb harcban állanak egymással. Az emberek, aszerint, hogy ehhez vagy ahhoz a szellemi arcvonalhoz tartozandónak vallják magukat, egy-egy pártot képviselnek.

Ilyen arcvonalat képvisel a magyar szellemi élet frontján a Magyar Szemle is. Az, ami lapjain megnyílvánul, lényegében harc, a szellemi és erkölcsi erők megütközése és párviadala a hegemoniáért. A Magyar Szemle harcának frontális jellege legszembeötlőbb módon abban jut kifejezésre, hogy minden akciója tervszerűen átgondolt s az arcvonalat szabályszerű vezérkar irányítja.

„EGYEDÜL VAGYUNK.“ Szerkeszti: Oláh Gy. és v. Kárász J.

Egy másik arcvonal. A jelmondatot, melyet eredetileg nem szántak a lap címéül, de mint ilyen ragadt rajta, nem kell szőszerint venni. Már a szerkesztők is ketten vannak, a szerkesztőbizottság cégére mögött pedig itt is a vezérkar húzódik meg. (v. Imrédy Béla, v. Rátz Jenő, v. Jaross Andor, Milotay István, Rajniss Ferenc, Német Andor, Incze Antal, Oláh György.) Az ellenfronttal szemben, mely inkább a régi rend bástyái mögött és azok védelmében sáncolta el magát, az elégedetlen, reformot, új szellemet és erkölcsiséget hirdető elemet képviseli.

ERDÉLYI HELIKON Szerkeszti: Kisbán Miklós és Kós Károly.

Az erdélyi Kalangya. Abban is hasonlít a Délvidék irodalmi folyóiratához, hogy túlélte önmagát, illetőleg előirányzott küldetését, mint az az ideiglenes alkalmazott, akinek az idők folyamán sikerült nélkülözhetetlenné tennie magát. A zabigyerekek különben mindig is életrevalóbbnak és tehetségesebbeknek bizonyultak, írja Móricz Zsigmond. Talán azért, mert az élet fokozottabb helytállásra kényszerítette őket. Karriéréjéhez a sorstárs együttérzésével őszinte szívből gratulálunk.

HÍD. Szerkeszti: Zilahy Lajos és Kállay Miklós.

Kétlaki lény, affére kacsacsőrű emlős, természeti képtelenség, fából vaskarika, hetilappá álcázott irodalmi folyóirat, kívül táncokál, belül templom, melynek papjai profán szertartásokkal, táncsal és zenével térítik a híveket az örökkévaló értékek, a szép és jó megbecsülésére és tisztelésére. Irodalmi életünk egyetemes bútoradarabja, nappal szék, éjjel ágy, azonkívül utazóbörönd és fiókos almáriom is. A magas és magvas irodalom bibliája, mely magazinnak játssza ki magát. Mindaz, ami látszat rajta: engedmény a korszellemnek; mindaz, amit valójában tartalmaz: egy gerinces és meg-nem-alkuvó íróársaság hősi helytállása küldetéséért. Híd a nyilvánosság és az elefántcsonttorony között.

KISBÉRY JÁNOS

Timár Ferenc két könyve:

Rongyos madár.... 4.- P.

és

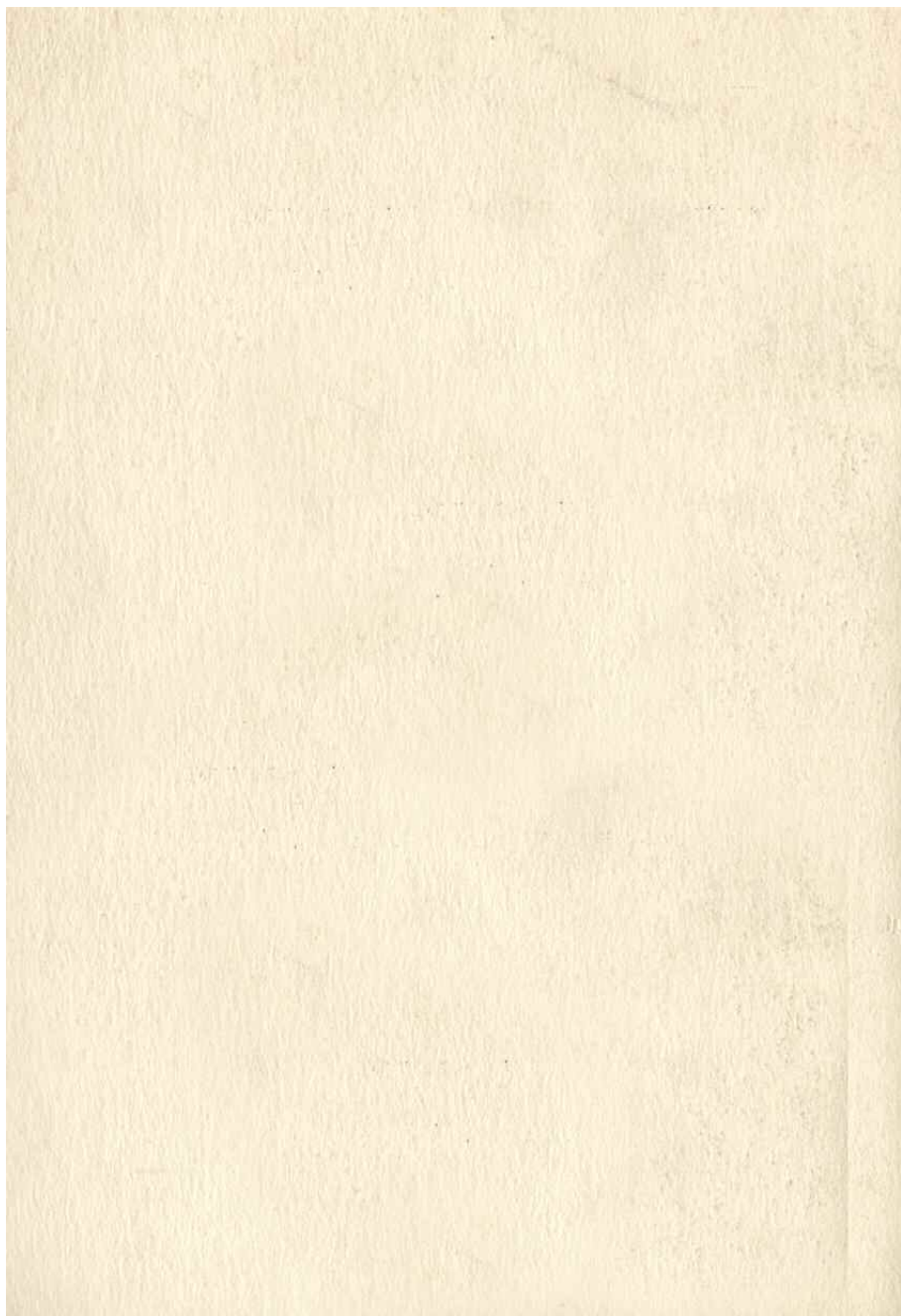
Bácskai posta ..... 3.- P.

*Délvidék szenvedéseit és felszabadulásának mámorát tükrözi
a fiatal lírikus finom karcolataiban és verseiben.*

Megrendelhető a *Kalangya* szerkesztőségében is.

Szeressük azt is, ami a miénk

KALANGYA

A DÉLVIDÉKI MAGYAR KÖZMŰVELŐDÉSI SZÖVETSÉG IRODALMI ÉS
KULTURÁLIS SZEMLEJE

Szerkeszti: HERCEG JÁNOS

Szerkesztőség: Zombor.

A szerkesztésért és kiadásért felel: **Blazsek Ferenc**, Ujvidék

---

„Uránia” nyomdai műintézet és kiadóvállalat (tul. Kelemen János), felelős
nyomdavezető Frank József, Ujvidék, II. Rákóczi Ferenc út 50